

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

SMART PL

Методичні рекомендації для закладів вищої освіти

Включення в освітній процес осіб з особливими освітніми потребами

2024

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Актуальність інклюзії для закладів вищої освіти України	4
1.1. Визначення осіб з особливими освітніми потребами	4
1.2. Поточні виклики	5
1.3. Важливість інклюзії.....	6
2. Політика інклюзії.....	7
2.1. Міжнародні та європейські стандарти	7
2.2. Національне законодавство	11
2.3. Інституційна відповідальність.....	14
3. Цільові групи та специфічні потреби	16
3.1. Особи з обмеженими можливостями	16
3.2. Внутрішньо переміщені особи (ВПО).....	20
3.3. Ветерани війни.....	23
4. Інклюзивні освітні практики	27
4.1. Персоналізоване навчання	27
4.2. Гібридне та цифрове навчання.....	30
4.3. Створення інклюзивного навчального середовища.....	33
4.4. Формуюче та альтернативне оцінювання.....	36
5. Системи та послуги підтримки.....	39
5.1. Інституційні служби підтримки.....	39
5.2. Психологічні та консультаційні послуги.....	42
6. Розвиток потенціалу викладацького та адміністративного персоналу.....	45
6.1. Навчання та професійний розвиток	45
6.2. Інституційна політика	49
7. Стратегії реалізації.....	53
7.1. Показники ефективності.....	53
7.2. Співпраця з місцевими та міжнародними організаціями	57
7.3. Успішні практики	61
8. Висновки	68
Глосарій термінів	69
Посилання та ресурси.....	72

Вступ

Мета Рекомендацій

Метою Рекомендацій є надання методичної допомоги для включення осіб з особливими освітніми потребами (ООП) в освітній процес. Рекомендації покликані слугувати орієнтиром для закладів вищої освіти (ЗВО) України, забезпечуючи впровадження ними інклюзивних практик, що ґрунтуються на найкращих європейських стандартах та вимогах.

Рекомендації підкреслюють важливість співпраці між університетами, урядами та міжнародними організаціями для побудови стійких, інклюзивних систем освіти, здатних адаптуватися до мінливих потреб молоді та країни.

Сфера застосування

Рекомендації фокусуються на інклюзії (включенні) здобувачів вищої освіти з ООП. Рекомендації спрямовані на створення освітнього середовища, яке є доступним, справедливим і сприятливим для всіх учасників освітнього процесу. Важливість розгляду проблеми інклюзії у вищій освіті загострюється / актуалізується в умовах діяльності університетів в умовах війни (загроза життю, руйнування інфраструктури, діяльність у регіонах близьких до лінії фронту, переміщені університети та ін.).

Цільова аудиторія

Цільовою аудиторією Рекомендацій є ЗВО (викладачі, студенти, управлінці, адміністративний персонал, дослідники), освітяни, політики та зацікавлені сторони, залучені до освітнього процесу. Рекомендації покликані слугувати помічником для впровадження практик інклюзії, які задовольняють різноманітні потреби здобувачів вищої освіти.

Важливість інклюзивної освіти

Інклюзивна освіта має важливе значення для створення навчального середовища, де всі учасники, незалежно від їхнього походження чи здібностей, можуть успішно реалізувати себе. Інклюзивна освіта сприяє рівності, зменшує бар'єри на шляху до освіти і гарантує, що кожен учасник має можливість повністю розкрити свій потенціал. Впроваджуючи інклюзивні практики, університети можуть зробити свій внесок у розвиток більш справедливого та рівноправного суспільства.

Під час війни, проблеми, з якими стикаються здобувачі вищої освіти посилюються. Переміщення, травми та припинення надання освітніх послуг можуть створювати бар'єри для доступу та успішного навчання у закладах вищої освіти. Рекомендації мають на меті надати практичні рекомендації для університетів щодо адаптації до цих викликів, спираючись на кращі європейські практики, які наголошують на інклюзивності, персоналізації навчання та забезпеченні комплексних систем підтримки.

Ключові цілі Рекомендацій

Аналіз нормативних засад, які гарантують рівні можливості для осіб ООП, забезпечення їх необхідними пристосуваннями для повноцінної участі в освітньому процесі.

Підкреслення важливості персоналізованих підходів до навчання, індивідуальних послуг підтримки та інклюзивних методів оцінювання для задоволення особливих потреб студентів, які могли пережити травму або перерви в навчанні.

Надання практичних рекомендацій щодо того, як університети можуть створити гнучке, гібридне навчальне середовище, доступне для всіх учасників, особливо тих, хто стикається з фізичними, психологічними чи матеріально-технічними проблемами.

Посилення інституційної спроможності ЗВО відігравати вирішальну роль у пом'якшенні освітньої нерівності, що загострилася під час війни, забезпечивши всім учасникам освітнього процесу, незалежно від їхніх обставин, доступ до якісної освіти та можливості для досягнення успіху.

1. Актуальність інклюзії для закладів вищої освіти України

1.1. Визначення осіб з особливими освітніми потребами

До груп, які потребують додаткової підтримки у ЗВО, належать особи з ООП. Особи з ООП стикаються з унікальними проблемами, що потребують індивідуального підходу до навчання.

Відповідно до пункту 20 першої статті 1 Закону України "Про освіту" (далі – Закон), особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [1].

У межах цих Рекомендацій нашу увагу сфокусуємо на трьох категоріях осіб з ООП, а саме: особи з обмеженими можливостями, внутрішньо переміщені особи (ВПО) та ветерани війни.

Особи з обмеженими можливостями

До осіб з обмеженими можливостями належать особи, які мають довготривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які у взаємодії з різними бар'єрами можуть перешкоджати їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими. Інвалідність може бути видимою або невидимою і може впливати на мобільність, слух, зір, здатність до навчання або психічне здоров'я людини [2]. У контексті вищої освіти, такі студенти часто потребують пристосувань для фізичного доступу, адаптованих навчальних матеріалів, допоміжних технологій і спеціалізованих служб підтримки.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це особи, які були змушені або вимушені тікати або покинути свої домівки чи місця постійного проживання, зокрема, внаслідок або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних лих чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон. ВПО часто стикаються з підвищеною вразливістю і потребують особливої підтримки для задоволення своїх потреб, пов'язаних з переміщенням. У закладах вищої освіти ВПО вони можуть потребувати академічної підтримки для інтеграції, психологічного консультування, фінансової допомоги та матеріально-технічного забезпечення, наприклад, житла і транспорту.

Ветерани війни

Ветерани війни – це люди, які служили в армії або виконували бойові завдання, часто отримуючи фізичні поранення, психологічні травми (наприклад, ПТСР) або проблеми, пов'язані з реінтеграцією у цивільне життя. Ветерани війни часто потребують спеціалізованої підтримки для реінтеграції в цивільне життя та отримання доступу до освіти і можливостей працевлаштування. Ветерани, які здобувають вищу освіту, можуть зіткнутися з труднощами, пов'язаними з адаптацією до академічного середовища після служби, подоланням травми та управлінням фізичними або психічними станами. Спеціальні умови для ветеранів можуть включати гнучкий навчальний графік, послуги з підтримки психічного здоров'я, визнання попереднього навчання або військового досвіду як частини їхнього академічного прогресу.

1.2. Поточні виклики

Серед широкого спектру поточних викликів, актуальних для забезпечення інклюзивної освіти у ЗВО відзначимо ті, що, на наш погляд, є особливо критичними / актуальними для університетів України у даний час.

Різноманітні потреби здобувачів освіти. Одним із головних викликів інклюзивної освіти є задоволення різноманітних потреб (фізичні, емоційні порушення, специфічні труднощі у навчанні тощо) кожного з учасників освітнього процесу. Кожна потребує спеціалізованої та індивідуалізованої підтримки і ресурсів для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі.

ВПО та ветерани війни. ВПО та ветерани війни стикаються з унікальними проблемами, які можуть вплинути на їхній освітній досвід. ВПО часто мають справу з травмами, нестабільністю та нестачею ресурсів, тоді як ветерани війни можуть мати фізичні травми, психологічні стани, такі як ПТСР, та труднощі з реінтеграцією в цивільне життя. Обидві групи потребують спеціалізованої підтримки для вирішення цих проблем та сприяння їхньому включенню в освітній процес.

Доступність та інфраструктура. У значної частини ЗВО України відсутня необхідна інфраструктура для підтримки студентів з ООП. Сюди належать як фізичні засоби доступності (пандуси, ліфти, доступні туалети тощо), так і цифрові засоби доступності (зчитувачі з екрану, сервіси субтитрів тощо). Забезпечення доступу всіх студентів до навчальних приміщень і ресурсів є критично важливим завданням сьогодення вищої освіти.

Навчання та обізнаність. Викладачам, управлінському та адміністративному персоналу ЗВО часто бракує підготовки і досвіду для ефективної підтримки студентів з ООП. Це може призвести до непорозумінь, неналежної підтримки та відсутності інклюзивних практик в університеті. Безперервний професійний розвиток і організаційне навчання – ключовий інструмент для розвитку персоналу ЗВО щодо інклюзивної освіти.

Дискримінація. Особи з ООП часто стикаються із соціальною стигматизацією та дискримінацією з боку однолітків, викладачів і суспільства в цілому. Це може призвести до соціальної ізоляції, зниження самооцінки та погіршення академічної успішності таких осіб. Подолання такого ставлення та розвиток культури інклюзії та поваги у системі вищої освіти та суспільстві у цілому є життєво важливими для успіху ініціатив з інклюзивної освіти.

Розподіл ресурсів. Обмежені фінансові та людські ресурси можуть перешкоджати впровадженню практики інклюзивної освіти. ЗВО може бути важко надавати необхідні послуги підтримки, спеціалізоване обладнання та індивідуальний підхід, яких потребують студенти з ООП. Ефективний розподіл ресурсів та забезпечення додаткового фінансування мають вирішальне значення для подолання цієї проблеми.

Політика та законодавство. У системі вищої освіти України бракує комплексної політики та нормативно-правової бази на підтримку інклюзивної освіти. Це може призвести до непослідовних практик, недостатньої підтримки та непрозорості / відсутності підзвітності. Розроблення та впровадження належної політики сприятиме забезпеченню пріоритетності інклюзивної освіти та її ефективному впровадженню в університетах України.

1.3. Важливість інклюзії

Інклюзія у вищій освіті має важливе значення для формування різноманітного і справедливого академічного середовища. Вона гарантує, що всі студенти, незалежно від їхнього походження чи здібностей, мають рівний доступ до освітніх можливостей і ресурсів. Це особливо важливо для здобувачів вищої освіти з ООП, ВПО та ветеранів війни, які можуть стикатися з додатковими бар'єрами у доступі до вищої освіти та досягненні успіху в навчанні.

Відповідно до пункту 12 частини першої статті Закону України «Про освіту», інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Організація інклюзивного навчання у закладах освіти на відповідних рівнях освіти здійснюється відповідно до порядків, затверджених Кабінетом Міністрів України (частина перша статті 20 Закону).

Приймаючи різноманітність, ЗВО можуть отримати вигоду від широкого спектру перспектив і досвіду, збагачуючи навчальне середовище для всіх студентів. Інклюзивне освітнє середовище – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (пункт 13 частини першої статті 1 Закону).

Інклюзивні практики у вищій освіті сприяють формуванню у студентів почуття приналежності та спільноти, що може покращити не тільки їх академічну успішність, але й загальний добробут. Інклюзія призводить до покращення залученості студентів та зниження рівня відрахувань. Надання необхідних інструментів, таких як індивідуальні навчальні плани або підтримка психічного здоров'я, допомагає студентам повністю розкрити свій потенціал.

Студенти, які відчують себе включеними та підтримуваними в освітньому середовищі, мають більше шансів продовжити навчання та досягти професійних успіхів. Випускники, які навчалися в інклюзивному середовищі, краще підготовлені до роботи в різноманітних командах і обслуговування широкого кола клієнтів або спільнот. Інклюзивна освіта допомагає студентам розвивати емпатію, навички співпраці та глобальне мислення, що робить їх більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Університети, які підтримують інклюзію, вважаються соціально відповідальними, що підвищує їхню репутацію на місцевому та міжнародному рівнях. Інклюзія також дедалі частіше стає фактором у світових рейтингах університетів, оскільки ЗВО оцінюються не лише за академічними показниками, але й за їхньою прихильністю до соціального впливу та рівності.

Інклюзія як пріоритет розвитку суспільства відповідає глобальним освітнім цілям і стандартам, таким як Цілі сталого розвитку (ЦСР), які підкреслюють важливість рівної якісної освіти та можливостей навчання впродовж життя для всіх. Впровадження практики інклюзивної освіти допомагає університетам відповідати цим міжнародним стандартам і демонструє їхню відданість принципам соціальної відповідальності та справедливості.

2. Політика інклюзії

Європейські країни досягли значних успіхів в інклюзивній освіті.

Європейське агентство з питань особливих потреб та інклюзивної освіти (EASNIE) визначає інклюзивну освіту як надання високоякісної освіти у закладах, які цінують права, рівність, доступ та участь усіх студентів.

Кращі європейські практики реалізації інклюзії у вищій освіті включають такі елементи:

- Політика відсутності відторгнення (жоден студент не є виключеним із системи освіти).
- Індивідуалізована підтримка (надання персоналізованих освітніх послуг і пристосувань для задоволення різноманітних потреб студентів).
- Доступність (впровадження принципів універсального дизайну для забезпечення фізичної та цифрової доступності в освітньому середовищі).
- Підготовка викладачів (безперервний професійний розвиток для підтримки інклюзивних практик).

2.1. Міжнародні та європейські стандарти

Інклюзивна освіта є основоположним принципом, закріпленим у різних міжнародних документах та угодах.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з обмеженими можливостями («Конвенція про права осіб з інвалідністю»), прийнята в 2006 році, є ключовим документом, який передбачає інклюзивну освіту. Стаття 24 Конвенції наголошує на праві осіб з інвалідністю на освіту та зобов'язує держави забезпечити систему інклюзивної освіти на всіх рівнях [2].

Конвенція окреслює ключові принципи і положення для забезпечення прав та інтеграції осіб з інвалідністю. Ось основні з них:

- Повага до гідності, притаманної людині, та її індивідуальної автономії (важливість поваги до гідності, індивідуальної автономії та незалежності людей з інвалідністю, включаючи свободу робити власний вибір).
- Недискримінація (заборона всіх форм дискримінації щодо осіб з інвалідністю та забезпечує рівний захист і рівну користь від закону).
- Повна та ефективна участь та інтеграція в суспільство (сприяння повній та ефективній участі та інтеграції людей з інвалідністю в суспільство).
- Повага до відмінностей та прийняття (повага до відмінностей та прийняття людей з інвалідністю як частини людського розмаїття та людства).
- Рівність можливостей (забезпечення людям з інвалідністю рівні можливості в усіх аспектах життя).
- Доступність (вимога, щоб середовище, послуги та об'єкти були доступними для людей з інвалідністю, щоб забезпечити їхню повноцінну участь у житті суспільства).
- Рівність між чоловіками та жінками (сприяння гендерній рівності та гарантування, що жінки та дівчата з інвалідністю користуються всіма правами людини та основними свободами).

Посібник ЮНЕСКО із забезпечення інклюзивності та справедливості в освіті формує основу для оцінювання та покращення інклюзивності освітніх систем. Посібник підкреслює важливість створення навчального середовища, яке підходить для всіх студентів, незалежно від їхнього походження чи здібностей [4].

Посібник пропонує практичні кроки для політиків та освітян, спрямовані на посилення інклюзії та справедливості в освіті. Відзначимо деякі ключові положення:

- Кожен учень однаково важливий. Основна ідея полягає в тому, що кожен учень важливий і заслуговує на рівні можливості. Цей принцип лежить в основі всіх зусиль, спрямованих на забезпечення інклюзії та рівності.
- Повага до різноманітності. Освітні системи повинні поважати та враховувати різноманітні потреби, здібності та особливості всіх студентів. Це передбачає ліквідацію всіх форм дискримінації у навчальному середовищі.
- Система оцінювання. Посібник пропонує систему оцінювання, яка допоможе зацікавленим сторонам проаналізувати та оцінити рівень справедливості та інклюзії в існуючій політиці. Ця система допомагає визначити необхідні дії для вдосконалення політики та її впровадження.
- Розроблення та впровадження політики. Важливість розроблення та впровадження інклюзивної політики, спрямованої на усунення бар'єрів на шляху до навчання та участі. Це включає створення сприятливого законодавчого та політичного середовища.
- Інклюзивне навчальне середовище. Необхідність створення інклюзивного навчального середовища, доступного і доброзичливого для всіх студентів, передбачає адаптацію інфраструктури, методів навчання та матеріалів для задоволення різноманітних потреб.
- Розбудова потенціалу. Розвиток потенціалу педагогів та адміністраторів має вирішальне значення. Посібник рекомендує постійний професійний розвиток і навчання для того, щоб озброїти персонал навичками, необхідними для підтримки інклюзивної освіти.
- Співпраця та партнерство. Ефективна інклюзія вимагає співпраці між різними зацікавленими сторонами, включаючи державні органи, заклади освіти, громади та сім'ї. Партнерства можуть збільшити ресурси та підтримку інклюзивної освіти.
- Моніторинг та оцінювання. Постійний моніторинг та оцінювання мають важливе значення для відстеження прогресу та внесення необхідних коректив. Посібник пропонує використовувати дані та зворотний зв'язок для прийняття рішень і вдосконалення практики.
- Розподіл ресурсів. Для підтримки інклюзивної освіти необхідні адекватні ресурси, як фінансові, так і матеріальні. Посібник підкреслює важливість виділення ресурсів на ті сфери, які матимуть найбільший вплив на інклюзію.
- Інклюзивна навчальна програма. Розроблення інклюзивної навчальної програми, яка відображає різноманітність студентів і сприяє рівності, передбачає інтеграцію інклюзивних педагогічних підходів і матеріалів.

Цілі сталого розвитку (ЦСР) на період до 2030 року проголошені Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1. Ціль 4 підкреслює важливість інклюзивної та справедливої якісної освіти та сприяння створенню можливостей для навчання впродовж усього життя для всіх [3].

В Європі інклюзивна освіта є пріоритетом, відображеним у кількох ключових документах та ініціативах. **Європейський стовп соціальних прав, проголошений у 2017 році**, включає зобов'язання щодо інклюзивної освіти як один з основних принципів. У ньому зазначено, що кожен має право на якісну та інклюзивну освіту, професійну підготовку та навчання впродовж життя [5].

Рекомендація Ради Європи про спільні цінності, інклюзивну освіту та європейський вимір викладання (2018) закликає держави-члени ЄС просувати спільні цінності та інклюзивну освіту на всіх етапах навчання [6]. Рекомендація підкреслює необхідність того, щоб освітні системи були інклюзивними, справедливими і недискримінаційними,

забезпечуючи всім учням можливість повноцінної участі в житті суспільства. До ключових цілей і заходів, спрямованих на вдосконалення освітніх систем по всій Європі, віднесено:

- Просування спільних цінностей (таких як людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини на всіх рівнях освіти). Розвиток почуття приналежності та соціальної згуртованості серед студентів шляхом передачі цих цінностей через освітній процес.
- Сприяння інклюзивній освіті. Розвиток систем інклюзивної освіти, які забезпечують рівні можливості для всіх студентів, незалежно від їхнього походження чи здібностей. Наголошує на необхідності подолання освітньої нерівності та забезпечення доступу кожного учня / студента до якісної освіти.
- Заохочення європейського виміру викладання. Сприяє інтеграції європейського виміру у викладання, щоб допомогти учням / студентам зрозуміти походження, функціонування та цінності Європейського Союзу. Підтримує викладання спільної культурної спадщини та розмаїття Європи для зміцнення взаємоповаги та взаєморозуміння між учнями / студентами.
- Підтримка викладачів та закладів освіти. Надання різноманітної допомоги задля впровадження практики інклюзивної освіти. Важливість підготовки та професійного розвитку викладачів у створенні інклюзивного та справедливого навчального середовища.
- Посилення компетентності національних органів управління. Заохочує національні органи управління підвищувати свою компетентність у просуванні спільних цінностей та інклюзивної освіти. Розроблення політик і практик, які відповідають принципам Європейського освітнього простору.

Європейське агентство з питань спеціальних потреб та інклюзивної освіти відіграє важливу роль у підтримці держав-членів у впровадженні політики інклюзивної освіти. Агентство проводить дослідження, надає політичні консультації та практичні ресурси (<https://www.european-agency.org/>) [8].

Програма Еразмус+ є ще однією важливою ініціативою, яка підтримує інклюзивну освіту в Європі. Програма надає фінансування проектам, які сприяють соціальній інтеграції та рівності в освіті. Програма передбачає широкий спектр заходів для підтримки студентів з ООП та студентів з неблагополучних сімей [7].

Додаткова фінансова підтримка. Студенти з ООП і студенти з неблагополучних сімей можуть отримати додаткову фінансову підтримку для покриття додаткових витрат, пов'язаних з їхньою участю в заходах Еразмус+. Сюди входять витрати на спеціальну допомогу, адаптоване житло та витрати на проїзд (<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/special-education-needs-provision-within-mainstream-education>).

Проекти інклюзивної мобільності. Еразмус+ підтримує проекти інклюзивної мобільності, які спеціально розроблені для задоволення потреб студентів з ООП і студентів із соціально незахищених верств населення. Ці проекти гарантують, що всі учасники зможуть отримати користь від міжнародного досвіду навчання (<https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence/guidance-reports/send>).

Індивідуальні послуги підтримки. Університети та установи, що беруть участь в Erasmus+, заохочуються надавати індивідуальні послуги підтримки для студентів з ООП та студентів з неблагополучних сімей. Це включає персоналізоване керівництво, наставництво та консультування, щоб допомогти їм подолати труднощі навчання за кордоном.

Доступне навчальне середовище. Програма підкреслює важливість створення доступного навчального середовища. Це передбачає надання необхідних допоміжних технологій, адаптацію методів викладання та забезпечення доступності закладів освіти для всіх студентів (<https://www.gov.uk/children-with-special-educational-needs/special-educational-needs-support>).

Навчання для персоналу. Еразмус+ фінансує тренінги для персоналу закладів освіти, щоб покращити їхні навички у підтримці студентів з ООП і студентів з вразливих категорій. Це навчання допомагає персоналу зрозуміти специфічні потреби цих студентів і впроваджувати ефективні інклюзивні практики (<https://educationendowmentfoundation.org.uk/education-evidence>).

Партнерство та співпраця. Програма заохочує партнерство між закладами освіти та організаціями, які спеціалізуються на підтримці студентів з ООП і студентів з вразливих категорій. Ця співпраця допомагає обмінюватися найкращими практиками та ресурсами для покращення інклюзивності освіти.

Моніторинг та оцінювання. Постійний моніторинг та оцінювання інклюзивності проєктів Еразмус+ гарантують, що потреби студентів з ООП і студентів з неблагополучних сімей задовольняються. Зворотній зв'язок від учасників використовується для внесення необхідних коректив і поліпшень.

2.2. Національне законодавство

Україна досягла значних успіхів у просуванні інклюзивної освіти завдяки низці законодавчих реформ, спрямованих на забезпечення прав осіб з обмеженими можливостями та інших вразливих груп, зокрема ВПО і ветеранів війни. Ці реформи відповідають міжнародним стандартам, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (КПІ), і демонструють відданість України створенню інклюзивного освітнього середовища.

Перелік документів і короткий опис основних положень подано далі.

Конституція України (1996)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Конституція України встановлює основи рівних прав і можливостей для всіх громадян, включаючи право на освіту. Стаття 53 гарантує право на освіту для всіх, а стаття 24 прямо забороняє дискримінацію за різними ознаками, включаючи інвалідність. Це створює основу для більш широкої законодавчої бази, що підтримує інклюзивну освіту.

Закон України «Про освіту» (2017)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про освіту», прийнятий у 2017 році, встановлює право на освіту для всіх громадян. До нього були внесені поправки, які включають положення про інклюзивну освіту, забезпечуючи особам з ООП доступ до освіти нарівні з іншими. Закон передбачає створення Ресурсних центрів інклюзивної освіти для підтримки впровадження інклюзивних практик.

Ст. 3. Право на освіту – гарантує рівний доступ до якісної освіти для всіх, включаючи осіб з особливими потребами. (див. пп. 1, 2, 6, 8).

Ст. 19. Освіта осіб з ООП - зобов'язує забезпечити розумне пристосування та доступне навчальне середовище для підтримки студентів з інвалідністю. (див. пп. 1-7).

Ст. 20. Інклюзивне навчання – запроваджує індивідуальні навчальні плани (ІНП) для студентів з ООП, адаптовані до їхніх особливих потреб та здібностей. (див. пп. 1-5).

Закон України «Про вищу освіту» (2014)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

Закон України «Про вищу освіту» підтримує інклюзивну освіту в університетах та інших ЗВО. Закон закріплює право студентів з особливими потребами на здобуття вищої освіти без дискримінації.

Ст. 4. Право на вищу освіту – стверджує, кожен має право на вищу освіту.

Право на вищу освіту гарантується незалежно від віку, громадянства, місця проживання, статі, кольору шкіри, соціального і майнового стану, національності, мови, походження, стану здоров'я, ставлення до релігії, наявності судимості, а також від інших обставин. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття вищої освіти, крім випадків, встановлених Конституцією та законами України.

Для реалізації права на вищу освіту особами з ООП заклади вищої освіти створюють їм необхідні умови для здобуття якісної вищої освіти.

Ст. 62. Права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, підкреслює важливість застосування індивідуального підходу до студентів з ООП, включаючи гнучкі графіки навчання. (див. пп. 1, 2, 6, 18, 21, 23, 28)

Ст. 33. Структура ЗВО – рекомендує створювати служби підтримки студентів та розробляти інклюзивні освітні програми. (пп. 7.4)

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991 р., зі змінами від 2021 р.)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>

Закон забезпечує комплексну основу для захисту прав осіб з інвалідністю, включаючи їхній доступ до освіти. Закон вимагає, щоб заклади освіти забезпечували необхідні пристосування, включаючи фізичну доступність та спеціалізовані ресурси.

Ст. 22. Інклюзивна освіта має бути пріоритетною з метою інтеграції дітей з інвалідністю в загальноосвітні заклади освіти. Для реалізації права на професійну (професійно-технічну), фахову передвищу та вищу освіту особами з інвалідністю заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти створюють їм необхідні умови для здобуття відповідної освіти.

Ст. 26. Окреслює обов'язок держави створювати доступне навчальне середовище, включаючи надання допоміжних технологій та допоміжних послуг.

Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р., зі змінами від 2020 р.)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Хоча цей Закон зосереджений насамперед на гендерній рівності, він відіграє важливу роль у забезпеченні рівних можливостей для всіх студентів, у тому числі з інвалідністю. Він підтримує створення інклюзивної політики, яка забезпечує справедливе ставлення та доступ до освіти для маргіналізованих груп.

Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року (2024)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

Національна стратегія спрямовується на:

- запровадження єдиної системи та механізму ефективної державної політики для здобуття якісної освіти кожною особою відповідно до її потреб;
- задоволення потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами різного віку, соціального та майнового стану, з різними освітніми потребами.

Ключовими проблемами, на розв'язання яких спрямована Національна стратегія, є:

- освітнє середовище є недостатньо інклюзивним, безбар'єрним та дружнім, не створює належних умов для отримання якісної освіти, соціалізації, підготовки до самостійного життя та професійної діяльності;
- недостатня самореалізація осіб з особливими освітніми потребами через відсутність якісного доступного інклюзивного навчання в територіальних громадах;
- недостатній рівень сприйняття українським суспільством багатоманітності людини.

Стратегічною метою Національної стратегії є забезпечення доступу до якісної освіти кожній особі з урахуванням індивідуальних потреб та можливостей, із створенням умов для розвитку її потенціалу.

Стратегічна мета досягається на основі трьох стратегічних цілей.

- Стратегічна ціль 1. Отримання кожною особою гарантованих державою освітніх послуг, спрямованих на розкриття її потенціалу, максимальний розвиток і соціалізацію, з урахуванням її індивідуальних можливостей та потреб.
- Стратегічна ціль 2. Отримання кожною особою якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб у комфортному, безпечному, безбар'єрному, дружньому до кожного учасника освітнього процесу інклюзивному освітньому середовищі.
- Стратегічна ціль 3. Прийняття українським суспільством багатоманітності людини та врахування потреб усіх учасників освітнього процесу.

Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України

Для впровадження політики інклюзивної освіти було прийнято кілька постанов Кабінету Міністрів України:

- Постанова № 957 (2021) визначає організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>
- Постанова № 636 (2019) поширює процедури організації інклюзивного навчання на заклади професійної (професійно-технічної) освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-%D0%BF#Text>
- Постанова № 635 (2019) поширює процедури організації інклюзивного навчання на заклади вищої освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/635-2019-%D0%BF#Text>
- Постанова № 617 (2018) регулює ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які надають спеціалізовану підтримку учням з ООП, включаючи психологічну оцінку, індивідуальні навчальні плани та доступ до допоміжних технологій.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D0%BF#Text>

Національна стратегія у сфері прав людини (2021)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>

Національна стратегія у сфері прав людини наголошує на необхідності інклюзивної освіти як частини ширшого порядку денного України у сфері прав людини. Вона закликає запровадити систему освітніх послуг та відповідного інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти для можливості реалізації особами з особливими освітніми потребами права на якісну та доступну освіту.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (КПІ)

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю Законом № 1767-VI від 16.12.2009, взявши на себе зобов'язання щодо повної реалізації прав осіб з інвалідністю, включаючи право на інклюзивну освіту. Факультативний протокол до КПІ, ратифікований у 2016 році, ще більше посилює зобов'язання України щодо захисту освітніх прав осіб з інвалідністю.

Ці законодавчі заходи підтримуються різними ініціативами та програмами, спрямованими на посилення спроможності закладів освіти України забезпечувати інклюзивну освіту.

2.3. Інституційна відповідальність

ЗВО відіграють ключову роль у впровадженні та просуванні інклюзивної освіти.

Інституційна відповідальність ЗВО охоплює створення середовища, в якому всі студенти, в тому числі з ООП, можуть отримати доступ до академічних програм і досягти успіху в навчанні. Ця відповідальність має як практичний, так і стратегічний характер, забезпечуючи дотримання національного законодавства та міжнародних стандартів, а також сприяючи розвитку інклюзивної культури в університетському середовищі. В основі цієї відповідальності лежить створення освітнього середовища, яке забезпечує рівні можливості для всіх, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи психологічних проблем. Університети повинні забезпечити фізичну доступність своїх кампусів, що включає створення інфраструктури, як-от пандуси, ліфти та пристосовані приміщення для студентів з обмеженими можливостями пересування. Окрім фізичного простору, вони повинні пропонувати технологічні рішення, такі як допоміжні пристрої для студентів із сенсорними порушеннями, зокрема екранні зчитувачі, дисплеї зі шрифтом Брайля чи інструменти для створення субтитрів. Ці ресурси допомагають студентам з обмеженими можливостями працювати з навчальним контентом на рівні зі своїми однолітками.

ЗВО повинні також розробляти інклюзивну політику та програми, які відображають їхню прихильність до підтримки всіх студентів. Це передбачає розроблення навчальних програм, які є гнучкими та адаптованими до потреб студентів з ООП, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів війни. Навчальні дисципліни мають бути структуровані таким чином, щоб передбачати такі пристосування, як подовжені терміни, альтернативні оцінювання або модифіковані навчальні матеріали, щоб кожен студент мав можливість досягти успіху, незалежно від його індивідуальних обставин. Університети також відіграють важливу роль у створенні індивідуальних навчальних планів (ІНП) для студентів з ООП.

Іншим важливим аспектом інституційної відповідальності ЗВО є забезпечення безперервного навчання та ресурсів для викладачів і співробітників. Освітяни повинні володіти навичками та знаннями для підтримки різноманітного студентства, зокрема розуміти бар'єри, з якими можуть стикатися студенти з особливими потребами, і як їх ефективно долати. Програми професійного розвитку, орієнтовані на інклюзивні стратегії викладання, використання допоміжних технологій та обізнаність про психічне здоров'я, є важливими для створення середовища, в якому всі студенти відчувають підтримку та повагу. Викладачі також повинні усвідомлювати свою відповідальність за створення позитивної та інклюзивної атмосфери в аудиторії, де приймається різноманітність, а всі студенти заохочуються до повноцінної участі в навчальному процесі.

Важливим компонентом інклюзивного закладу є допоміжні служби. Університети повинні створити спеціальні офіси або центри, які спеціалізуються на наданні ресурсів для студентів з обмеженими можливостями та тих, хто постраждав від травм, наприклад, ВПО або ветеранів війни. Ці служби повинні пропонувати все – від академічних пристосувань і допоміжних технологій до психологічного консультування та мереж підтримки однолітків. Інклюзивні ресурсні центри можуть слугувати хабами як для студентів, так і для викладачів, пропонуючи рекомендації щодо найкращих практик створення доступного навчального середовища та надаючи інструменти, необхідні студентам для досягнення успіху.

ЗВО несуть відповідальність за постійний моніторинг та оцінювання своїх зусиль з інклюзії. Це передбачає збір даних про успішність, утримання та загальну успішність студентів з особливими потребами, щоб переконатися, що політика і практика у закладі є ефективними. Регулярний зворотний зв'язок від студентів і співробітників, а також зовнішні

аудити можуть допомогти університетам визначити сфери для вдосконалення і внести необхідні корективи, щоб краще обслуговувати різноманітне студентське населення.

Важливою є співпраця ЗВО із зовнішніми зацікавленими сторонами, такими як державні установи, неурядові організації та громадські спільноти. Співпрацюючи з цими організаціями, університети можуть отримати додаткові ресурси, відповідати національним і міжнародним стандартам та обмінюватися кращими практиками з іншими установами, що займаються інклюзивною освітою.

Виконуючи ці обов'язки, ЗВО не лише дотримуються правових та етичних зобов'язань, але й сприяють створенню академічного середовища, де кожен студент має шанс на успіх. Такий комплексний підхід до інклюзії гарантує, що університети готові задовольнити потреби всіх своїх студентів, сприяючи розвитку культури різноманітності, рівності та інновацій.

3. Цільові групи та специфічні потреби

Цільові групи інклюзивної освіти у ЗВО охоплюють широке коло осіб з різним досвідом та проблемами. Кожна з цих груп потребує особливої підтримки для забезпечення рівного доступу до академічного життя та участі в ньому.

Основні з цих груп в Україні включають:

- студентів з обмеженими можливостями;
- внутрішньо переміщених осіб (ВПО)
- та ветеранів війни.

Кожна з цих груп стикається з унікальними бар'єрами, які ЗВО повинні долати за допомогою спеціальних програм, послуг і пристосувань.

3.1. Особи з обмеженими можливостями

Серед учасників освітнього процесу є студенти з обмеженими можливостями, кожен з яких стикається з унікальними проблемами в навчанні, залежно від характеру і ступеня тяжкості їхньої інвалідності. Ці виклики можуть суттєво вплинути на їхню здатність брати участь у навчальній діяльності нарівні зі своїми однолітками.

ЗВО повинні забезпечити цілий ряд пристосувань, допоміжних послуг та інклюзивних методів викладання, щоб студенти з обмеженими можливостями мали доступ до освітнього процесу та могли повноцінно брати в ньому участь.

Нижче ми розглянемо конкретні проблеми, з якими стикаються студенти з різними типами інвалідності, а також рекомендації щодо того, як університети можуть їх підтримати.

Обмеження	Проблеми у навчанні	Рекомендації
<p>Фізичні порушення</p>	<p>Студенти з фізичними порушеннями, особливо з порушеннями мобільності, часто стикаються зі значними бар'єрами в навігації фізичним середовищем університетського містечка. Ці бар'єри можуть включати недоступні аудиторії, бібліотеки, гуртожитки та інші об'єкти університету.</p> <p>Крім того, вони можуть відчувати втому або біль, що може обмежувати їхню здатність брати участь у довгих лекціях, відвідувати заняття, розподілені по різних корпусах університету або брати участь у позанавчальних заходах.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Доступна інфраструктура</i> Забезпечити щоб всі будівлі, аудиторії, бібліотеки та приміщення кампусу пристосовані для людей на інвалідних візках. Це включає встановлення пандусів, ліфтів, автоматичних дверей, доступних вбиралень та адаптованих сидінь в аудиторіях. – <i>Гнучке навчальне середовище</i> Надавати можливості для дистанційного або гібридного навчання для студентів, які не можуть відвідувати заняття фізично. Такі студенти можуть скористатися онлайн-лекціями, записаними заняттями та цифровими ресурсами. – <i>Послуги персональної підтримки</i> Пропонувати таку допомогу, як послуги конспектування, персональних асистентів чи транспортну підтримку, щоб допомогти студентам пересуватися кампусом і легко отримувати доступ до навчальних матеріалів.
<p>Сенсорні розлади (порушення зору та слуху)</p>	<p>Студенти з порушеннями зору або слуху стикаються з труднощами у доступі до стандартних навчальних матеріалів, які часто представлені візуально (для сліпих) або на слух (для глухих або зі зниженим слухом). Для студентів з порушеннями зору читання підручників, доступ до письмових роздаткових матеріалів або використання технологій без адаптації може бути складним завданням. Студенти з вадами слуху можуть мати труднощі з лекціями, груповими дискусіями та слуховими інструкціями.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Допоміжні технології</i> Надавати студентам з вадами зору такі інструменти, як принтери зі шрифтом Брайля, зчитувачі з екрану та аудіопідручники. Для студентів з вадами слуху забезпечити доступ до перекладачів жестової мови, послуг субтитрування та допоміжних слухових пристроїв. – <i>Доступні навчальні матеріали</i> Переконайтеся, що всі навчальні матеріали доступні в доступних форматах, включаючи шрифт Брайля, великий шрифт або цифровий текст, який можна прочитати за допомогою програм для читання з екрану. Відеозаписи лекцій мають бути з субтитрами, а важливі оголошення - в письмовій та усній формі. – <i>Гнучка комунікація</i> Для студентів з порушеннями слуху використовувати візуальні методи комунікації, такі як письмові інструкції або візуальні засоби, а також забезпечити, щоб всі дискусії в аудиторії були доступні за допомогою перекладачів або субтитрів.

Когнітивні порушення	Студенти з когнітивними порушеннями, зокрема з такими порушеннями, як дислексія, СДУГ або інтелектуальні порушення, часто мають труднощі з традиційними форматами навчання. Вони можуть мати труднощі з розумінням прочитаного, швидкою обробкою інформації, утриманням уваги під час лекцій або організацією своєї роботи. Ці проблеми можуть призвести до розчарування, низької самооцінки та академічної неуспішності.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Індивідуальні навчальні плани (ІНП)</i> Розробляти індивідуальні навчальні плани, які враховують специфічні когнітивні проблеми кожного студента, дозволяючи модифікувати навчальні цілі, збільшувати час на виконання завдань і гнучкі методи оцінювання. – <i>Доступні стратегії викладання</i> Використовувати методи викладання, які відповідають різним стилям навчання, наприклад, розбивати інформацію на менші, зручні для сприйняття частини, використовувати наочні посібники та пропонувати можливості для практичного навчання. – <i>Допоміжні технології</i> Надавати такі інструменти, як програмне забезпечення для перетворення тексту на мову, диктофони та організаційні програми, щоб допомогти учням з порушеннями розумового розвитку керувати своєю роботою та ефективніше опрацьовувати інформацію.
Психологічні розлади	Студенти з психологічними порушеннями, включаючи тривожні розлади, депресію, ПТСР та інші психічні розлади, можуть стикатися зі значними перешкодами у навчанні через емоційні та когнітивні наслідки своїх станів. Вони можуть мати проблеми з концентрацією уваги, пам'яттю, мотивацією або управлінням стресом, що може вплинути на їхню академічну успішність та участь у житті студентського містечка.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Послуги з охорони психічного здоров'я</i> Надавати студентам доступні послуги з охорони психічного здоров'я в університетському містечку, включаючи консультивання, групи підтримки однолітків і служби кризового втручання, щоб допомогти їм впоратися зі своїми станами. – <i>Гнучкі терміни та політика відвідування</i> Пропонувати гнучкість у термінах і вимогах до відвідування, щоб врахувати студентів, які можуть переживати кризу психічного здоров'я, що тимчасово впливає на їхню здатність виконувати завдання або відвідувати заняття. – <i>Сприятливе навчальне середовище</i> Створити сприятливе середовище в аудиторії, де студенти почуватимуться комфортно, розкриваючи свої потреби та звертаючись по допомогу. Викладачі повинні бути навчені розпізнавати ознаки психологічного розладу та скеровувати студентів до відповідних ресурсів.

<p>Хронічні захворювання</p>	<p>Студенти з хронічними захворюваннями, такими як епілепсія, діабет або хронічний біль, можуть відчувати непередбачувані симптоми, які заважають їм регулярно відвідувати заняття, вчасно виконувати завдання або брати участь у тривалих академічних заходах. Втома, біль і часті візити до лікаря також можуть впливати на їхню академічну успішність.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Гнучкі варіанти навчання</i> Надавати можливість дистанційного навчання або запису лекцій, щоб студенти з хронічними захворюваннями могли встигати за навчальним планом, коли вони не можуть відвідувати заняття особисто. – <i>Медичні та оздоровчі приміщення</i> Переконатися, що студенти мають доступ до медичних послуг на кампусі та можуть керувати своїм станом (наприклад, приймати ліки, їсти під час занять) без стигматизації чи покарання. – <i>Подовжений час для виконання завдань</i> Запропонувати подовжені терміни та гнучкий графік іспитів, щоб врахувати студентів, стан здоров'я яких може несподівано погіршитися.
------------------------------	---	--

3.2. Внутрішньо переміщені особи (ВПО)

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це особи, які були змушені покинути свої домівки через конфлікти, насильство, стихійні лиха або інші кризові ситуації, але залишаються в межах кордонів своєї країни.

У контексті вищої освіти ВПО стикаються з низкою унікальних викликів, які можуть серйозно вплинути на їхню академічну успішність і здатність брати повноцінну участь в університетському житті. Ці виклики часто пов'язані з травмою, спричиненою переміщенням, перериванням попередньої освіти, економічними труднощами та соціальною ізоляцією.

ЗВО повинні визнавати і задовольняти особливі потреби ВПО, щоб створити середовище, в якому вони можуть процвітати в академічному та особистісному плані.

Проблема	Проблеми у навчанні	Рекомендації
Нестабільність і переривання	ВПО часто стикаються з перервами у навчанні через переміщення. Це може призвести до прогалин у навчанні, непостійного відвідування занять і труднощів з адаптацією до нових освітніх систем і навчальних програм.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Гнучкі варіанти навчання</i> Пропонувати гнучкі можливості навчання, такі як онлайн-курси, вечірні заняття та модульне навчання, щоб пристосувати їх до різних графіків та зобов'язань ВПО. Така гнучкість може допомогти пом'якшити вплив перерв у навчанні та дозволити ВПО продовжувати навчання, незважаючи на нестабільність. – <i>Академічна підтримка та репетиторство</i> Надавати додаткову академічну підтримку, таку як репетиторство та корекційні заняття, щоб допомогти ВПО надолужити пропущене навчання та заповнити прогалини в освіті. Індивідуальні академічні втручання можуть задовольнити конкретні навчальні потреби та покращити освітні результати.
Психологічна травма та стрес	Багато ВПО пережили значні травми, включаючи насильство, втрату близьких та руйнування їхніх домівок. Ця травма може проявлятися у вигляді тривоги, депресії або посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що може перешкоджати їхній здатності концентруватися, навчатися та взаємодіяти з однолітками і викладачами.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Психосоціальна підтримка</i> Забезпечити доступ до консультування та послуг з охорони психічного здоров'я для подолання травм та емоційних проблем, з якими стикаються ВПО. ЗВО можуть налагодити партнерство з фахівцями та організаціями у сфері психічного здоров'я, щоб пропонувати регулярні сеанси підтримки та створювати безпечний простір для студентів, де вони можуть висловити свої почуття та переживання.
Брак ресурсів	Переміщення часто призводить до відсутності доступу до основних освітніх ресурсів, таких як підручники, обладнання та технології. Крім того, ВПО можуть стикатися з фінансовими труднощами, які обмежують їхню здатність дозволити собі навчальні матеріали або транспорт до ЗВО.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Забезпечення ресурсами</i> Забезпечити доступ ВПО до основних освітніх ресурсів, включаючи підручники, шкільне приладдя та технології. Заклади можуть співпрацювати з неурядовими організаціями, державними установами та громадськими організаціями, щоб забезпечити фінансування та пожертви на ці матеріали.

Житлові та матеріально-технічні проблеми	ВПО часто стикаються з нестабільністю у своїх життєвих ситуаціях. Вони можуть жити в тимчасових притулках, з родичами або в орендованому житлі, яке знаходиться далеко від університету. Це може створювати логістичні проблеми, такі як ненадійне транспортне сполучення або нестача навчальних приміщень, що ще більше заважає їхній академічній успішності. Деякі ВПО можуть навіть зіткнутися з труднощами у пошуку довгострокового житла, що призводить до частих переїздів, які переривають їхнє навчання.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Житло та матеріально-технічна підтримка</i> Для вирішення житлових проблем університети можуть співпрацювати з місцевою владою та неурядовими організаціями, щоб забезпечити ВПО доступним, стабільним житлом. Житло на території університетського містечка або житлові субсидії можуть допомогти зменшити стрес, пов'язаний з пошуком та утриманням житла. Надання транспортної допомоги, наприклад, послуги трансферу або стипендії на проїзд, також може допомогти ВПО подолати логістичні бар'єри, які можуть заважати їм регулярно відвідувати заняття. – <i>Юридична та адміністративна допомога</i> Орієнтуватися в юридичних та адміністративних процесах, пов'язаних з переміщенням, може бути складно для ВПО, особливо коли йдеться про отримання необхідних документів або доступ до державної підтримки. Університети можуть запропонувати юридичну допомогу або співпрацювати з місцевими організаціями, щоб допомогти студентам подолати адміністративні перешкоди, пов'язані з їхнім статусом переміщених осіб. Надання рекомендацій щодо того, як подати заявку на отримання житла, медичної допомоги чи підтримки у працевлаштуванні, також може зменшити навантаження на ВПО, дозволивши їм більше зосередитися на навчанні.
Соціальна стигма та ізоляція	Прибувши до нового університету чи громади, ВПО часто стикаються з соціальною ізоляцією. Вони могли втратити свої попередні мережі підтримки друзів і сім'ї та намагаються інтегруватися в нове соціальне середовище. Цьому можуть сприяти культурні відмінності, мовні бар'єри або недостатнє знайомство з місцевою громадою. Соціальна ізоляція може призвести до відчуття відчуження, що впливає на їхню здатність долучатися до групової роботи, брати участь у заходах студентського містечка. Це може негативно вплинути на їхню самооцінку та мотивацію до навчання.	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Інклюзивна політика та практика</i> Розробляти та впроваджувати політику, що сприяє інклюзивності та запобігає дискримінації ВПО. ЗВО повинні сприяти створенню доброзичливого та сприятливого середовища, підвищуючи обізнаність про проблеми, з якими стикаються ВПО, та заохочуючи емпатію і розуміння серед студентів та персоналу. – <i>Залучення громади</i> Взаємодіяти з місцевими громадами для створення мереж підтримки ВПО. Залучення громади може допомогти зменшити соціальну стигму та створити більш інклюзивне середовище. ЗВО можуть організовувати громадські заходи, програми культурного обміну та групи взаємодопомоги, щоб сприяти взаємодії та взаємній підтримці.

3.3. Ветерани війни

Ветерани війни становлять окрему групу у вищій освіті, яка часто повертається до академічного життя після військової служби.

Їхній перехід від військового до цивільного життя пов'язаний з низкою проблем, багато з яких ускладнюються, коли вони повертаються до системи освіти. Ветерани можуть зіткнутися з фізичними ушкодженнями, психологічними травмами та труднощами адаптації до іншого темпу та очікувань академічного життя після років, проведених у структурованому військовому середовищі.

ЗВО повинні бути готові підтримувати ветеранів війни за допомогою спеціальних послуг, гнучких підходів до навчання та потужної мережі підтримки психічного та фізичного здоров'я.

Проблема	Проблеми у навчанні	Рекомендації
Психологічні травми та проблеми психічного здоров'я	Багато ветеранів борються з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), тривогою, депресією або іншими проблемами психічного здоров'я, що є наслідком їхнього військового досвіду. Ці стани можуть заважати їм зосереджуватися, брати участь у дискусіях у аудиторії або підтримувати постійні навчальні звички. Емоційний тягар травми також може впливати на збереження пам'яті та здатність виконувати завдання або добре складати іспити. Ветерани також можуть мати труднощі з управлінням стресом, особливо в періоди підвищеного тиску, такі як проміжні та підсумкові іспити.	<p>– <i>Психічне здоров'я та консультаційні послуги</i></p> <p>З огляду на поширеність ПТСР, тривоги і депресії серед ветеранів, важливо, щоб університети надавали комплексну підтримку з питань психічного здоров'я, адаптовану до їхніх унікальних потреб. Консультаційні послуги повинні бути легкодоступними, зі спеціальними програмами, розробленими для ветеранів, які вирішують питання, пов'язані з травмою, управлінням стресом і реінтеграцією в цивільне життя. Сеанси групової терапії або групи взаємодопомоги для ветеранів також можуть забезпечити відчуття спільноти та безпечного простору для обміну досвідом і вирішення проблем. Викладачі та співробітники повинні бути навчені розпізнавати ознаки травми або психологічного розладу та за потреби направляти ветеранів до відповідних ресурсів.</p>
Фізичні травми та інвалідність	Ветерани з фізичними травмами, такими як ампутації, травми хребта або інші порушення рухливості, стикаються з додатковими бар'єрами у доступі до об'єктів університетського містечка та участі в аудиторних заняттях. Фізичний біль або потреба в частих візитах до лікаря можуть заважати їхньому навчальному графіку, а обмежений доступ до університетського містечка може обмежувати їхню мобільність та участь у позакласних заходах. Ветерани з сенсорними порушеннями, такими як втрата слуху чи зору, також можуть мати труднощі з традиційними форматами навчання без відповідних пристосувань.	<p>– <i>Фізичне пристосування та медична підтримка</i></p> <p>Ветерани з фізичними травмами або інвалідністю потребують доступного середовища на кампусі, яке дозволить їм повноцінно брати участь в університетському житті. Це включає в себе забезпечення того, щоб усі приміщення, включаючи аудиторії, бібліотеки та гуртожитки, були обладнані пандусами, ліфтами та доступними вбиральнями. На додаток до фізичної доступності, заклади повинні надавати медичні послуги на території кампусу, які можуть задовольнити специфічні потреби ветеранів, такі як програми реабілітації, знеболення, підтримка протезування та допоміжні засоби для пересування. Гнучкість у політиці відвідування або термінах для ветеранів, які мають проблеми зі здоров'ям, також має вирішальне значення для підтримки їхнього академічного успіху.</p>

<p>Труднощі адаптації до цивільного та академічного життя</p>	<p>Перехід від високо структурованого та ієрархічного військового середовища до менш структурованого і часто абстрактного академічного світу може бути складним для ветеранів. Вони можуть зіткнутися з неструктурованим характером університетського навчання, наприклад, з управлінням власним часом, вибором курсів або самостійною роботою. Ветерани часто старші за звичайних студентів і можуть почуватися соціально ізольованими або недоречними серед своїх молодих однолітків, що призводить до труднощів у налагодженні зв'язків та участі в групових заходах чи дискусіях у аудиторії.</p>	<p>– <i>Спеціалізовані служби та центри підтримки ветеранів</i> Створення ветеранських ресурсних центрів або офісів, присвячених підтримці ветеранів на кампусі, може значно покращити їхній досвід навчання в університеті. Ці центри можуть слугувати для ветеранів центральним вузлом доступу до академічних консультацій, послуг з охорони психічного здоров'я, фінансової допомоги та підтримки з боку однолітків. Ці центри, укомплектовані фахівцями, знайомими з потребами ветеранів, можуть надавати індивідуальну допомогу і гарантувати, що ветерани відчуватимуть підтримку протягом усього свого навчального шляху. Крім того, орієнтаційні програми для ветеранів або екскурсії кампусом можуть допомогти новим студентам-ветеранам зорієнтуватися в університетському житті.</p>
<p>Невизнання військового досвіду</p>	<p>Ветерани часто приносять зі своєї військової служби безліч практичних навичок і досвіду, таких як лідерство, робота в команді, дисципліна і спеціалізовані технічні знання. Однак ці навички не завжди визнаються або цінуються в академічному середовищі, і ветерани можуть відчувати розчарування, якщо їхні попередні знання або досвід не визнаються або не зараховуються до їхньої академічної програми. Відсутність визнання може призвести до відчуття недооцінки і вплинути на їхню мотивацію до повноцінної участі в академічному житті.</p>	<p>– <i>Визнання попереднього навчання та досвіду</i> ЗВО повинні працювати над тим, щоб визнавати і зараховувати навички та досвід, отримані ветеранами під час військової служби. Університети можуть запровадити системи оцінювання попереднього навчання (PLA) або перезарахування військових кредитів, що дозволить ветеранам отримувати академічні кредити за їхню військову підготовку, лідерські ролі або технічні навички. Таке визнання не лише підтверджує їхній досвід, але й допомагає скоротити час, необхідний для здобуття освіти. Кар'єрні послуги також повинні бути адаптовані, щоб допомогти ветеранам перенести свій військовий досвід у цивільну кар'єру, надаючи рекомендації щодо подачі заяв на роботу, написання резюме та підготовки до співбесіди.</p>

<p>Балансування між численними обов'язками</p>	<p>Багато ветеранів, особливо ті, які мають сім'ї, стикаються з проблемою балансу між роботою, сімейними обов'язками та навчанням. Таке балансування може бути особливо складним для тих, хто змушений працювати неповний або повний робочий день, щоб утримувати сім'ю під час навчання в університеті. Додатковий стрес, пов'язаний з фінансовим тягарем або обов'язками по догляду, може відволікати їх від навчання, спричиняючи затримки з виконанням курсових робіт або відсторонення від академічного процесу.</p>	<p>– <i>Гнучкі варіанти навчання</i> Щоб задовольнити різні потреби ветеранів, навчальні заклади повинні пропонувати гнучкі варіанти навчання, включаючи програми з неповним робочим днем, вечірні заняття або заняття у вихідні дні, а також можливості онлайн або гібридного навчання. Ветерани, які балансують між роботою, сім'єю та освітою, можуть отримати значну користь від можливості адаптувати свій навчальний графік до інших обов'язків. Крім того, надання асинхронних варіантів навчання, таких як записані лекції та цифрові ресурси, дозволяє ветеранам опрацьовувати матеріал у зручний для них час. Ветеранам також можуть знадобитися подовжені терміни або гнучкість в оцінюванні, щоб врахувати медичні призначення, сімейні обов'язки чи інші проблеми.</p>
--	---	--

4. Інклюзивні освітні практики

Інклюзивні освітні практики мають важливе значення для створення навчального середовища, яке задовольняє різноманітні потреби всіх здобувачів, особливо з ООП. Ці практики зосереджені на забезпеченні рівних можливостей для навчання, що дозволяє студентам повноцінно засвоювати навчальний матеріал, брати участь у аудиторних заняттях та досягати успіху в навчанні.

4.1. Персоналізоване навчання

Одним із найефективніших підходів в інклюзивній освітній практиці є персоналізоване навчання. Персоналізоване навчання – це освітній підхід, який пристосовує методи викладання, навчальний досвід та оцінювання до індивідуальних потреб, здібностей та інтересів кожного студента. Замість того, щоб дотримуватися універсальної моделі, персоналізоване навчання гарантує, що студенти отримують підтримку, спеціально адаптовану до їхніх унікальних обставин, що дозволяє їм навчатися у власному темпі та у спосіб, який найкраще відповідає їхнім сильним сторонам та викликам.

Такий підхід особливо корисний для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, наприклад, з фізичними чи когнітивними порушеннями, ВПО, які зазнали перерв у навчанні, та ветеранів війни, які можуть стикатися з психологічними та фізичними бар'єрами на шляху до навчання.

Специфічні навчальні проблеми, які вирішує персоналізоване навчання

Студенти з ООП часто намагаються досягти успіху в традиційному освітньому середовищі долаючи різні бар'єри, зокрема, труднощі у навчанні, психологічні травми, соціальну чи культурну ізоляцію. Наприклад, студенти з когнітивними порушеннями можуть мати труднощі зі стандартним лекційним навчанням, тоді як ВПО може знадобитися додатковий час, щоб надолужити прогалини в освіті. Ветерани можуть потребувати іншого темпу навчання, враховуючи як їхнє фізичне здоров'я, так і емоційні складнощі, пов'язані з військовою службою.

Зосередившись на персоналізованому навчанні, університети можуть краще підтримувати студентів, які потребують коригування навчального середовища для подолання цих бар'єрів. Персоналізація вирішує проблеми, пов'язані з обробкою інформації, темпом навчання, участю в заняттях і оцінюванням, забезпечуючи гнучкість і адаптацію в освітньому процесі.

Ключові принципи персоналізованого навчання

1) Індивідуальні навчальні траєкторії

Персоналізоване навчання наголошує на створенні індивідуальних навчальних траєкторій для студентів, що дозволяє їм розвиватися у власному темпі. Це особливо важливо для студентів з ООП, яким може знадобитися додатковий час або альтернативні підходи для засвоєння складних понять. Наприклад, студентам з труднощами у навчанні може бути корисним розбиття великих завдань на менші, легкі для виконання завдання з покроковими інструкціями. ВПО, які зіткнулися з перервами у навчанні, можуть потребувати базових курсів, щоб наздогнати відставання, тоді як ветерани війни можуть віддати перевагу самостійним онлайн-модулям, які дозволять їм поєднувати навчання з особистими та професійними обов'язками.

2) Гнучкі формати навчання

Персоналізоване навчання передбачає гнучкість у способах доступу студентів до навчального контенту. Це може означати поєднання очного, онлайн і гібридного навчання, що особливо корисно для студентів з обмеженими фізичними можливостями або тих, хто стикається з проблемами мобільності. Інструменти онлайн-навчання, такі як записані лекції, віртуальні симуляції та цифрові ресурси, дозволяють студентам працювати з матеріалом у спосіб, що відповідає їхнім індивідуальним потребам. Ветерани війни з фізичними травмами або психологічними розладами можуть віддавати перевагу дистанційному навчанню, яке дозволяє їм керувати своїм здоров'ям, продовжуючи освіту.

3) Спеціальні методи навчання

Інклюзивне персоналізоване навчання передбачає адаптацію методів навчання до різних стилів і потреб. Деяким студентам може бути корисним більш наочний або практичний досвід навчання, тоді як іншим можуть знадобитися усні пояснення або письмові інструкції. Викладачі можуть використовувати різні стратегії навчання, такі як використання наочних посібників, інтерактивні вправи або робота в групах, щоб залучити студентів у різні способи. Персоналізоване навчання також означає розпізнавання того, коли студент потребує додаткової підтримки, наприклад, індивідуальних занять, наставництва чи спеціалізованого академічного коучингу.

4) Адаптивні методи оцінювання

Традиційні форми оцінювання, такі як фіксовані іспити чи стандартизовані тести, можуть не підходити для всіх студентів, особливо для тих, хто має когнітивні порушення, стрес, пов'язаний з травмою, або проблеми з увагою. Персоналізоване навчання наголошує на гнучкому, адаптивному оцінюванні, яке точніше відображає навчальний прогрес студентів. Наприклад, студентам з тривожністю або ПТСР можуть бути корисними іспити на дому або усні презентації замість тестів, що проводяться в аудиторії впродовж певного часу. ВПО, які мали прогалини в освіті, можуть потребувати оцінювання, призначеного для вимірювання поступового прогресу, а не для перевірки засвоєння матеріалу за один раз.

5) Використання технологій та допоміжних засобів

Технології відіграють вирішальну роль у персоналізованому навчанні, уможливлюючи використання допоміжних засобів, які допомагають студентам з інвалідністю взаємодіяти з навчальним контентом. Студентам з порушеннями зору чи слуху можуть бути надані програми для зчитування з екрану, перетворення мови в текст або дисплеї зі шрифтом Брайля. Когнітивні навчальні інструменти, такі як додатки для управління часом та організації, можуть допомогти студентам з порушеннями розумового розвитку. Для ВПО та ветеранів доступ до онлайн-платформ і цифрових інструментів дозволяє їм продовжувати навчання, навіть якщо вони не можуть бути фізично присутніми в аудиторії через особисті обставини.

Рекомендації щодо впровадження персоналізованого навчання

(1) Розроблення індивідуальних навчальних планів (ІНП). Університети мають розробляти індивідуальні навчальні плани (ІНП) для студентів з особливими освітніми потребами. Ці плани мають окреслювати навчальні цілі кожного студента, бажані методи навчання, необхідні технічні засоби та стратегії оцінювання. ІНП слід регулярно переглядати і коригувати в міру прогресу студента, забезпечуючи відповідність його освітнього досвіду потребам, що постійно змінюються.

(2) Навчання викладачі в інклюзивній педагогіці. Викладачі відіграють вирішальну роль в успішному впровадженні персоналізованого навчання. Викладачі та співробітники мають проходити навчання з інклюзивних методів викладання, адаптивних технологій навчання та

розробки персоналізованих стратегій для студентів з різноманітними потребами. Ця підготовка також має бути зосереджена на визнанні та реагуванні на виклики, з якими стикаються студенти з обмеженими можливостями, внутрішньо переміщені особи та ветерани війни, забезпечуючи підготовку викладачів до надання відповідної підтримки.

(3) Створювати гнучке навчальне середовище. Університетам слід розробляти навчальні аудиторії та цифрові платформи, які дозволяють здійснювати гнучке, орієнтоване на студента навчання. Це передбачає створення доступних аудиторій з регульованими сидіннями та допоміжними технологіями, а також інвестування в навчальні онлайн-платформи, які підтримують асинхронне навчання. Таке середовище також має сприяти співпраці та взаємодії між студентами, заохочуючи взаємодопомогу та взаємодію між ними.

(4) Надавати постійну підтримку та зворотний зв'язок. Персоналізоване навчання є найбільш ефективним, коли студенти отримують постійну підтримку та зворотний зв'язок. Університети мають організувати служби академічної підтримки, такі як репетиторство, програми наставництва та консультування, щоб допомогти студентам зорієнтуватися в їхній освітній мандрівці. Регулярні сесії зворотного зв'язку зі студентами допоможуть виявити будь-які сфери, які потребують додаткових пристосувань або коригувань, гарантуючи, що кожен студент має ресурси, необхідні для досягнення успіху.

(5) Використовувати дані та аналітику. Освітні дані та аналітика допомагають відстежувати прогрес студентів і визначати, де персоналізовані стратегії навчання є найбільш ефективними. Аналізуючи дані про успішність, навчальні заклади можуть приймати рішення на основі даних для вдосконалення своїх персоналізованих підходів до навчання, гарантуючи, що вони задовольняють потреби різноманітного студентського контингенту.

4.2. Гібридне та цифрове навчання

Гібридне та цифрове навчання стали важливими компонентами інклюзивних освітніх практик, особливо у вищій освіті. Ці підходи поєднують очне та онлайн-навчання з використанням цифрових інструментів для забезпечення гнучкості та доступності для студентів з різними потребами.

Для студентів з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема з фізичними вадами, когнітивними порушеннями, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів війни, гібридне та цифрове навчання пропонує важливі рішення, які усувають бар'єри, пов'язані з мобільністю, доступністю та гнучкими навчальними траєкторіями. Ці способи навчання не лише посилюють інклюзію, а й збагачують навчальний досвід для всіх учасників освітнього процесу, сприяючи незалежності, навчанню в індивідуальному темпі та ширшому доступу до ресурсів.

Специфічні навчальні проблеми, які вирішує гібридне та цифрове навчання

Для студентів з обмеженими фізичними можливостями проблеми з мобільністю можуть обмежувати їхню здатність відвідувати лекції, пересуватися університетським середовищем або брати участь у позаакадемічних заходах.

Для ВПО, які можуть жити в тимчасовому або нестабільному житлі, або ветеранів війни, які мають проблеми зі здоров'ям і психологічні проблеми, жорсткість графіка очного навчання може створювати додатковий стрес.

Гібридні та цифрові навчальні середовища допомагають пом'якшити ці проблеми, надаючи гнучкі, доступні та персоналізовані варіанти навчання.

1) Гнучкість у форматах навчання

Гібридне та цифрове навчання дозволяє студентам обирати, як і коли вони взаємодіють з академічним контентом. Студенти можуть отримати доступ до лекцій, курсових робіт та інших ресурсів дистанційно, що дозволяє людям з обмеженими фізичними можливостями, хронічними захворюваннями або іншими проблемами мобільності брати повноцінну участь у навчанні без необхідності фізичної присутності в університетському містечку. Так само ВПО, які можуть мати неврегульовані умови проживання або не мати надійного транспорту, можуть продовжувати навчання з різних місць. Ветерани війни, яким, можливо, потрібно поєднувати відвідування лікарів чи особисті обов'язки з навчанням, отримують вигоду від можливості більш самостійно розпоряджатися своїм часом.

2) Доступ до широкого спектру цифрових ресурсів

Цифрові навчальні платформи пропонують студентам доступ до широкого спектру навчальних матеріалів, які можуть бути адаптовані для задоволення конкретних потреб. Наприклад, студенти з вадами зору можуть використовувати пристрої для читання з екрану або цифрові пристрої зі шрифтом Брайля для доступу до онлайн-матеріалів, а студенти з вадами слуху можуть скористатися відео з субтитрами або транскриптами. Цифрові інструменти також полегшують надання навчальних ресурсів у різних форматах, таких як відео, аудіо та текст, що відповідає різним навчальним уподобанням і здібностям. Така доступність особливо цінна для студентів з когнітивними порушеннями, оскільки вони можуть обирати формати, які найкраще сприяють їхньому навчанню.

3) Самостійне та асинхронне навчання

Для студентів, які стикаються з фізичними або психологічними проблемами, можливість навчатися у власному темпі є дуже важливою. Гібридні та цифрові навчальні середовища часто включають асинхронне навчання, що дозволяє студентам отримувати доступ до лекцій, завдань та дискусій у зручний для них час. Така гнучкість особливо корисна для ветеранів війни, які мають справу з ПТСР або тривожністю, оскільки вони можуть уникнути тиску,

пов'язаного з дотриманням жорсткого розкладу. Це також допомагає ВПО, які можуть мати непостійний доступ до стабільного інтернету чи тихого навчального простору, наздоганяти лекції чи курсові роботи, коли їм дозволяють обставини.

4) Зменшення соціальних та психологічних бар'єрів

Деякі студенти з ООП, особливо з тривожністю, ПТСР або соціальними фобіями, можуть вважати традиційне навчальне середовище надмірно напруженим. Цифрове навчання є альтернативою, коли вони можуть брати участь в обговоренні в аудиторії або в груповій роботі без стресу, пов'язаного з перебуванням у багатолюдному фізичному оточенні. Для ВПО та ветеранів війни, які можуть почуватися соціально ізольованими або відірваними від оточення, онлайн-платформи можуть запропонувати безпечніший простір для спілкування, допомагаючи їм набутися впевненості перед тим, як переходити до особистої взаємодії. Гібридні моделі навчання, які поєднують особисту та онлайн-участь, пропонують таким студентам можливість поступово інтегруватися у спільноту кампусу, водночас отримуючи вигоду від дистанційного навчання, коли це необхідно.

Рекомендації щодо впровадження гібридного та цифрового навчання в інклюзивній освіті

(1) Розроблення доступних цифрових платформ. Університети мають переконатись, що їхні платформи для онлайн-навчання повністю доступні для всіх студентів, у тому числі з інвалідністю. Це означає інтеграцію таких функцій, як сумісність з пристроями зчитування з екрану, субтитри для відеоконтенту та можливість регулювати розмір тексту або контрастність. Доступність має бути пріоритетом при розробці всіх цифрових матеріалів, щоб студенти з різними типами інвалідності могли взаємодіяти з контентом у спосіб, що відповідає їхнім потребам.

(2) Навчання викладачів цифровим інструментам та інклюзивним практикам. Щоб гібридне та цифрове навчання було ефективним в інклюзивному середовищі, викладачі повинні бути навчені не лише користуватися цифровими інструментами, а й застосовувати інклюзивні методи викладання в цих умовах. Викладачі повинні бути знайомі з допоміжними технологіями і знати, як створювати доступний контент курсів. Вони також повинні розуміти, як адаптувати свій стиль викладання до студентів, які навчаються дистанційно, надавати своєчасний зворотний зв'язок, підтримувати залученість і забезпечувати, щоб усі студенти відчували зв'язок з навчальною спільнотою.

(3) Створення гнучких та індивідуальних навчальних траєкторій. Гібридне та цифрове навчання має бути розроблене з урахуванням гнучкості, що дозволяє студентам обирати, як вони взаємодіють з навчальним матеріалом. Це може включати в себе пропозицію записаних лекцій поряд з живими сесіями, надання різних варіантів подання завдань (наприклад, відеопрезентації, письмові роботи або онлайн-дискусії), а також гнучкість у термінах для студентів, яким може знадобитися більше часу через медичні або особисті проблеми. Налаштовувані навчальні траєкторії дозволяють студентам працювати з матеріалом у спосіб, що відповідає їхнім конкретним потребам – когнітивним, фізичним чи психологічним.

(4) Посилення взаємодії та співпраці між однолітками онлайн. Одним з потенційних недоліків цифрового навчання є відсутність особистої взаємодії. Однак університети можуть створювати онлайн-платформи, які сприятимуть співпраці та створенню спільнот серед студентів. Віртуальні групові проекти, дискусійні форуми та системи експертного оцінювання дозволяють студентам взаємодіяти один з одним, навіть якщо вони навчаються дистанційно. Для студентів з числа вразливих груп, зокрема ВПО та ветеранів, така онлайн-взаємодія може

слугувати мостом до повноцінної участі в академічному та соціальному житті університету, допомагаючи зменшити відчуття ізоляції.

(5) Забезпечення технологічної підтримки та ресурсів. Не всі студенти мають рівний доступ до технологій, необхідних для успішного цифрового навчання. Університети мають забезпечувати ресурси, такі як ноутбуки, планшети чи доступ до Інтернету, тим студентам, які їх потребують. Для ВПО, які можуть перебувати в тимчасовому житлі або не мати надійного інтернету, університети можуть запропонувати точки доступу до Wi-Fi або партнерство з місцевими громадами для забезпечення навчального простору. Ветеранам війни та студентам з інвалідністю також може знадобитися спеціалізоване програмне забезпечення, наприклад, програми для перетворення мови в текст або тексту в мову, щоб повноцінно брати участь у цифровому навчанні.

(6) Інтеграція підтримки психічного здоров'я та благополуччя в цифрові платформи. Для багатьох студентів, особливо з психологічними проблемами чи травмами, онлайн-навчання іноді може загострювати почуття ізоляції. Університети мають подбати про те, щоб ресурси з підтримки психічного здоров'я та благополуччя були легкодоступними через цифрові платформи. Це можуть бути віртуальні консультаційні служби, модулі здоров'я та групи взаємодопомоги, доступні для студентів, які навчаються дистанційно. Інтеграція цих ресурсів у цифрове навчальне середовище гарантує, що студенти отримують комплексну підтримку, необхідну для академічного та особистого успіху.

4.3. Створення інклюзивного навчального середовища

Створення інклюзивного навчального середовища у ЗВО має важливе значення для забезпечення того, щоб усі студенти, особливо з ООП відчували себе захищеними, підтриманими та мали змогу брати повноцінну участь в освітньому процесі.

Інклюзивне середовище виходить за рамки простого пристосування до інвалідності або надання базової підтримки; воно вимагає фундаментальних змін у тому, як проектується освітній простір, як проводиться викладання і як студенти з різним досвідом і здібностями інтегруються в академічну спільноту. Такий підхід приносить користь не лише студентам з обмеженими можливостями, але й усьому студентству, оскільки сприяє формуванню культури поваги, емпатії та співпраці.

Інклюзивне навчальне середовище визнає різноманітність фізичних, когнітивних, психологічних і соціально-економічних обставин студентів і активно працює над усуненням бар'єрів, що заважають їхньому успіху. Воно сприяє гнучкості у викладанні, забезпечує доступність об'єктів університетського містечка та заохочує атмосферу, в якій кожен студент відчуває, що його цінують, розуміють і він здатен досягати успіху в академічному та соціальному плані.

Ключові компоненти інклюзивного навчального середовища

1) Фізична доступність та універсальний дизайн

По-справжньому інклюзивне навчальне середовище починається з фізичної доступності. Для студентів з обмеженими фізичними можливостями пересування кампусом, який є недоступним, може стати головною перешкодою для участі в навчанні. Інклюзивне середовище повинно бути спроектоване відповідно до принципів універсального дизайну, що означає створення простору, яким можуть користуватися всі студенти, незалежно від їхніх фізичних можливостей. Це включає в себе забезпечення доступності всіх будівель, аудиторій, бібліотек, туалетів і місць загального користування за допомогою пандусів, ліфтів, автоматичних дверей і належним чином розташованих сидінь.

Крім того, університети повинні гарантувати, що всі навчальні матеріали та планування аудиторій є доступними для студентів із сенсорними порушеннями, наприклад, сліпих чи глухих. Лекційні зали повинні бути обладнані аудіовізуальними засобами, субтитрами до відео та доступними сидіннями для студентів, які можуть потребувати допоміжних пристроїв, таких як інвалідні візки або слухові апарати. Інклюзивне середовище також враховує потреби студентів з менш помітними формами інвалідності, такими як хронічні захворювання або проблеми з психічним здоров'ям, забезпечуючи доступ до медичних послуг, гнучкого навчального простору та тихих зон, де студенти можуть усамітнитися, коли їм потрібна перерва.

2) Культурно-орієнтоване викладання

В інклюзивному навчальному середовищі важливо визнавати різноманітне культурне походження та досвід кожного студента. Наприклад, ВПО часто походять із зон конфліктів і можуть пережити травму, нестабільність та переривання у навчанні. Так само ветерани війни можуть боротися з травмами або труднощами пристосування до цивільного життя. Культурно-орієнтоване викладання та травмоорієнтовані практики мають вирішальне значення для створення сприятливої атмосфери, в якій такі студенти відчують, що їх розуміють і поважають.

Культурно-орієнтоване викладання передбачає визнання та цінування різноманітного культурного походження студентів в аудиторії. Це може включати включення різних точок зору в навчальну програму, усвідомлення культурних відмінностей у спілкуванні та поведінці, а також сприяння створенню в аудиторії атмосфери, в якій студенти почуваються комфортно, ділячись своїм досвідом. Викладачі також повинні пам'ятати про те, як культурні упередження

можуть впливати на результати навчання, і працювати над створенням справедливого навчального середовища для всіх.

Практики з урахуванням травми передбачають розуміння того, як травма впливає на навчання та поведінку. Педагоги в інклюзивному середовищі повинні пройти навчання, як розпізнавати ознаки травми, реагувати на них з чутливістю та надавати відповідну підтримку. Наприклад, студенти, які пережили травму, можуть мати проблеми з концентрацією уваги, бути легко збудженими або проявляти ознаки тривожності. У таких випадках гнучкі методи оцінювання, подовжені терміни та доступність консультаційних послуг є важливими компонентами інклюзивного середовища, яке відповідає їхнім потребам.

3) Гнучкі та адаптивні методи викладання

Інклюзивне навчальне середовище вимагає від викладачів гнучких та адаптивних методів викладання, які відповідають різноманітним потребам студентів. Традиційні лекційні, універсальні моделі навчання часто не відповідають потребам студентів з ООП. Натомість викладачі повинні використовувати різноманітні стратегії викладання, щоб залучити до навчання студентів з усіма стилями навчання, здібностями та досвідом.

Наприклад, мультимодальне навчання-використання візуальних, аудіальних і кінестетичних методів викладання може допомогти охопити студентів, які навчаються по-різному. Інтерактивні елементи, такі як групові дискусії, практичні вправи та наочні посібники гарантують, що студенти з різними навчальними вподобаннями та когнітивними здібностями можуть взаємодіяти з матеріалом. Студенти з розладами уваги чи здібностями до навчання можуть скористатися цими різноманітними методами навчання, які розбивають монотонність традиційних лекцій.

Універсальний дизайн для навчання (UDL) – ще один ефективний підхід. UDL заохочує освітян надавати різноманітні засоби залучення, репрезентації та дії/вираження. Це означає пропонувати студентам різні способи взаємодії зі змістом курсу (наприклад, за допомогою відео, читання чи інтерактивних вправ), різні способи представлення вивченого (наприклад, есе, презентації чи творчі проєкти), а також різні способи демонстрації оволодіння навичками.

4) Доступні навчальні матеріали та допоміжні технології

Інклюзивне навчальне середовище гарантує, що всі навчальні матеріали є доступними для студентів з інвалідністю. Це може включати надання матеріалів в альтернативних форматах, таких як шрифт Брайля, великий шрифт або аудіоверсії для студентів з порушеннями зору, а також забезпечення сумісності онлайн-контенту з програмами для зчитування з екрана. Для підтримки студентів з порушеннями слуху мають бути доступні субтитри та транскрипції до відеоконтенту.

Допоміжні технології відіграють вирішальну роль у підтримці студентів з обмеженими можливостями. Ці технології включають зчитувачі з екрану, програмне забезпечення для перетворення мови в текст і пристрої доповненої комунікації. Університети мають надавати доступ до цих інструментів і забезпечувати, щоб студенти та викладачі були навчені їх використанню. Студентам з когнітивними порушеннями цифрові інструменти, такі як організаційні додатки, нагадування в календарі чи програми для ведення нотаток, можуть допомогти в управлінні навчальним навантаженням і покращити академічну успішність.

5) Сприяння соціальній інтеграції та підтримці з боку однолітків

Інклюзивне навчальне середовище сприяє формуванню почуття приналежності у всіх студентів, сприяючи соціальній інтеграції та підтримці з боку однолітків. Це означає заохочення спільної навчальної діяльності, яка допомагає налагодити зв'язки між учнями з різним досвідом і здібностями. Групові проєкти, наставництво з боку однолітків і моделі спільного навчання можуть зруйнувати соціальні бар'єри і заохотити студентів підтримувати один одного.

Університети також можуть сприяти формуванню мереж підтримки для студентів з особливими потребами, ВПО та ветеранів, створюючи студентські організації або програми взаємного наставництва, які надають можливість студентам спілкуватися з однолітками, що мають схожий досвід. Підтримка однолітків особливо цінна для студентів, які можуть відчувати себе ізольованими через інвалідність, травму або культурне походження. Створюючи такі соціальні структури, університети можуть сприяти формуванню почуття спільноти та інклюзії.

б) Постійний професійний розвиток і навчання персоналу

Ключовим елементом створення інклюзивного навчального середовища є забезпечення викладачів і співробітників навичками і знаннями, необхідними для підтримки всіх студентів. Це вимагає постійного професійного розвитку та навчання з питань інклюзивного викладання, доступності та розуміння потреб різних груп студентів.

Навчальні програми повинні охоплювати такі теми, як обізнаність про інвалідність, культурна компетентність, викладання з урахуванням травматизму та використання допоміжних технологій. Педагоги мають бути готовими розпізнавати та задовольняти потреби студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів, а також знати, як створити сприятливе та гнучке середовище в аудиторії. Адміністратори та допоміжний персонал також повинні пройти навчання щодо забезпечення пристосування, наприклад, модифікації методів оцінювання або забезпечення доступу до послуг з охорони психічного здоров'я.

Рекомендації щодо створення інклюзивного навчального середовища

(1) Дизайн для доступності. Переконайтеся, що всі фізичні простори та цифрові платформи доступні для студентів з інвалідністю, і дотримуватися принципів універсального дизайну, щоб створити середовище, в якому кожен може брати повноцінну участь.

(2) Застосовувати гнучкі методи викладання. Використовувати мультимодальне навчання, адаптивне оцінювання та універсальний дизайн для навчання (UDL), щоб задовольнити різноманітні навчальні потреби та вподобання.

(3) Надавати доступні ресурси. Забезпечувати наявність усіх навчальних матеріалів у доступних форматах і пропонувати допоміжні технології для підтримки студентів з обмеженими можливостями.

(4) Виховувати культуру поваги та емпатії. Сприяти створенню інклюзивної атмосфери, в якій відзначається різноманітність, а учасники навчального процесу відчувають, що їх цінують. Заохочувати взаємопідтримку та спільне навчання.

(5) Пропонувати професійний розвиток. Забезпечувати постійне навчання для викладачів і співробітників щодо інклюзивних практик, викладання з урахуванням травми та доступності.

4.4. Формуюче та альтернативне оцінювання

Стратегії формувального та альтернативного оцінювання відіграють життєво важливу роль у створенні інклюзивного навчального середовища, особливо для студентів з ООП.

Традиційні форми оцінювання, такі як стандартизовані іспити та тестові завдання, не завжди точно відображають здібності студентів з різноманітними проблемами у навчанні. Формувальне та альтернативне оцінювання забезпечує більш гнучкий, персоналізований підхід, який враховує індивідуальні навчальні стилі, здібності та потреби, забезпечуючи при цьому всім учасникам освітнього процесу рівні можливості продемонструвати свої знання та навички.

Формувальне оцінювання

Формувальне оцінювання – це безперервний, ітеративний процес, коли викладачі оцінюють прогрес студентів протягом усього курсу, а не в кінці семестру чи модуля. Основна мета – забезпечити регулярний зворотний зв'язок як для студентів, так і для викладачів, що дає змогу студентам визначити сфери для вдосконалення та внести необхідні корективи у свої навчальні стратегії.

Для студентів з ООП формувальне оцінювання є альтернативою екзаменам з високими вимогами, що дозволяє їм демонструвати своє розуміння поступово та адаптивно.

1) Постійний зворотний зв'язок

Студенти з обмеженими можливостями або труднощами у навчанні часто отримують користь від постійного зворотного зв'язку, який допомагає їм відстежувати свій прогрес у часі та робити поступові покращення. Наприклад, студент з когнітивними порушеннями може не встигати за темпом традиційного оцінювання, але може досягти успіху, якщо матиме можливість отримувати постійний зворотний зв'язок і коригувати свій підхід. Це також допомагає ВПО або ветеранам війни, які могли мати перерви в навчанні, оскільки вони можуть надолужити згаяне і вдосконалити свої навички без тиску, пов'язаного з необхідністю добре скласти єдиний іспит з високими ставками.

2) Пристосування зворотного зв'язку до індивідуальних потреб

В інклюзивному середовищі зворотний зв'язок має бути персоналізованим. Студенти з особливими потребами можуть потребувати частіших перевірок та індивідуального зворотного зв'язку. Наприклад, зворотний зв'язок для студента з дислексією має зосереджуватися на змісті та розумінні, а не на покаранні за орфографічні помилки. Персоналізований зворотний зв'язок допомагає розбудовувати довіру і гарантує, що студенти з обмеженими можливостями, травмами чи труднощами у навчанні не будуть несправедливо поставлені в невігідне становище традиційними стандартами оцінювання.

3) Сприяння саморегуляції та незалежності

Формувальне оцінювання заохочує саморегуляцію, дозволяючи студентам контролювати своє навчання. Студенти з ООП часто отримують користь від розуміння власного навчального процесу та вміння контролювати свій прогрес. Наприклад, студенти з розладами уваги можуть мати проблеми з організацією, але регулярне формувальне оцінювання, таке як перевірка прогресу або можливості для самооцінки, може допомогти їм не відставати від графіка. Це розширює можливості для студентів, надаючи їм чіткі, дієві кроки для покращення свого навчання перед фінальним оцінюванням, що зменшує тривожність і підвищує впевненість у своїх силах.

Альтернативне оцінювання

Альтернативне оцінювання – це нетрадиційні методи оцінювання знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Ці методи особливо корисні для студентів, які стикаються з проблемами при використанні стандартних форм оцінювання, таких як письмові іспити або тести з контролем часу. Альтернативне оцінювання надає студентам гнучкі, творчі способи продемонструвати те, чого вони навчилися, враховуючи різні стилі навчання та здібності.

1) Різноманітність форматів оцінювання

Інклюзивний підхід до оцінювання визнає, що всі студенти навчаються і висловлюють своє розуміння по-різному. Різноманітність форматів оцінювання гарантує, що студенти з особливими потребами можуть обирати методи, які найкраще відповідають їхнім сильним сторонам. Наприклад:

- Усні презентації. Студенти, які мають труднощі з письмовим спілкуванням, наприклад, з дисграфією або тривожністю, можуть висловлювати свої знання усно за допомогою презентацій або дискусій.
- Оцінювання на основі проєктів. Деякі студенти, особливо ті, що мають проблеми з увагою чи навчанням, можуть бути успішними в практичних, реальних проєктах, які дозволяють їм застосовувати теоретичні концепції в реальних сценаріях.
- Портфоліо. Портфоліо дозволяє студентам збирати свої напрацювання протягом певного часу, демонструючи їхній розвиток і всебічне навчання. Це може бути особливо корисно для студентів з когнітивними порушеннями або ВПО, яким потрібно продемонструвати знання на різних етапах їхнього освітнього досвіду.

2) Гнучкий графік і дедлайни

Традиційне оцінювання часто створює надмірний тиск на студентів, вимагаючи від них виконання завдань у фіксовані терміни або за певних умов. Для студентів з обмеженими можливостями, наприклад, з порушеннями опорно-рухового апарату, хронічними захворюваннями або ПТСР, жорсткі терміни можуть створювати додатковий стрес. Гнучкі дедлайни або оцінювання без часових рамок дозволяють студентам показати найкращі результати без обмежень стандартних часових рамок. Така гнучкість також є критично важливою для ВПО або ветеранів війни, які можуть зіткнутися з логістичними проблемами або перервами у навчанні через стан здоров'я.

3) Колегіальне оцінювання та самооцінка

Включення експертного оцінювання та самооцінювання в процес оцінювання заохочує студентів до роздумів про власне навчання та залучення до роботи своїх колег. Цей метод може сприяти співпраці, критичному мисленню та самосвідомості, що є надзвичайно важливими для студентів з особливими потребами. Наприклад, ветерани війни, які звикли до командної роботи у військових умовах, можуть отримати користь від спільного оцінювання, що дозволяє їм продемонструвати навички лідерства та співпраці. Самооцінювання також сприяє самостійності в навчанні, оскільки воно дозволяє ідентифікувати сфери, в яких студенти потребують подальшої підтримки чи розвитку.

4) Пристосування до особливих потреб

Альтернативне оцінювання дозволяє педагогам створювати пристосування, які відповідають особливим потребам студентів з інвалідністю. Наприклад, студенту з порушеннями зору може знадобитися оцінювання в аудіоформаті або за допомогою допоміжних технологій, таких як зчитувачі з екрана або пристрої зі шрифтом Брайля. Студенту з ПТСР може бути корисним тихий, приватний простір для оцінювання, а не переповнена екзаменаційна зала, що зменшує тригери, пов'язані зі стресом або травмою. Такі пристосування гарантують, що всі студенти будуть оцінені відповідно до їхніх особистих здібностей і проблем.

Рекомендації щодо впровадження формувального та альтернативного оцінювання

(1) Забезпечення різноманітних засобів оцінювання. ЗВО повинні пропонувати широкий спектр методів оцінювання, таких як есе, презентації, проєкти та портфоліо, що дасть змогу учням обрати формат, який найкраще відображає їхні сильні сторони. У різноманітнюючі підходи до оцінювання, освітяни можуть гарантувати, що всі студенти мають можливість досягти успіху, незалежно від їхніх особливих потреб чи здібностей.

(2) Акцент на зворотному зв'язку та вдосконаленні. Формувальне оцінювання має зосереджуватися на наданні конструктивного зворотного зв'язку, який допомагає студентам вдосконалюватися з часом. Педагоги повинні надавати пріоритет зворотному зв'язку над оцінками, заохочуючи студентів розглядати оцінювання як частину навчальної подорожі, а не як підсумкову оцінку. Такий підхід зменшує тривожність і сприяє постійному зростанню.

(3) Адаптація до часу та середовища. Для студентів, які стикаються з фізичними чи психологічними проблемами, гнучкість у виборі часу та умов оцінювання має вирішальне значення. Педагоги повинні дозволяти студентам проходити оцінювання у власному темпі, пропонувати продовження, якщо це необхідно, і забезпечувати спокійне, доступне середовище для тестування, яке мінімізує стрес і дискомфорт.

(4) Залучення студентів до самооцінювання та оцінювання з боку однокурсників. Заохочення до самооцінювання та зворотного зв'язку з іншими учасниками навчального процесу допомагає студентам розвивати навички критичної саморефлексії та сприяє спільному навчанню. Таке оцінювання може бути менш залякуючим і більш сприятливим, ніж традиційні іспити, пропонуючи безпечний простір для студентів, де вони можуть проаналізувати власну роботу і навчитися у своїх одногрупників.

(5) Підготовка викладачів до інклюзивних практик оцінювання. Викладачі мають проходити підготовку з інклюзивного застосування формувальних та альтернативних методів оцінювання. Педагоги повинні розуміти, як адаптувати оцінювання для студентів з інвалідністю, травматичними проблемами чи відмінностями у навчанні, щоб забезпечити справедливе та рівноправне оцінювання всіх учасників навчального процесу.

5. Системи та послуги підтримки

Системи та послуги підтримки покликані забезпечити інклюзивне навчальне середовище у ЗВО, особливо для студентів з ООП.

Ці послуги виходять за рамки надання академічних приміщень і спрямовані на задоволення ширших соціальних, емоційних, психологічних і матеріально-технічних потреб студентів, щоб забезпечити їхню повноцінну участь та успіх в університетському житті.

Добре налагоджена система підтримки допомагає студентам подолати різні бар'єри, з якими вони можуть зіткнутися, пропонуючи індивідуально підібрані ресурси, рекомендації та втручання, розроблені для вирішення їхніх індивідуальних проблем.

5.1. Інституційні служби підтримки

Служби інституційної підтримки формують основу зобов'язань університету щодо інклюзивності, гарантуючи, що всі студенти (особливо з ООП) мають доступ до ресурсів і допомоги, необхідних їм для академічного та особистісного розвитку.

Ці послуги охоплюють широкий спектр програм, центрів і спеціалізованого персоналу, які надають кваліфіковану підтримку, пристосовану до унікальних потреб різних студентських груп. Створюючи комплексну, доступну мережу інституційних послуг, університети можуть допомогти студентам подолати виклики, з якими вони стикаються, даючи їм змогу досягти успіху як в аудиторіях, так і поза ними.

1) Послуги з підтримки осіб з обмеженими можливостями

Одним із основних компонентів інституційної підтримки може виступати відділ підтримки студентів з інвалідністю (Disability Support Office, DSO), який відповідає за координацію адаптації та ресурсів для студентів з обмеженими можливостями. Цей відділ, при необхідності, може надавати цілий ряд послуг, серед яких

- Індивідуальні умови навчання. Це може включати подовжений час на іспитах, допомогу в конспектуванні, альтернативні формати навчальних матеріалів (наприклад, шрифт Брайля, великий шрифт, аудіо) та доступ до допоміжних технологій, таких як зчитувачі з екрану або програмне забезпечення для перетворення мови в текст.
- Фізична доступність. DSO піклується про те, щоб студенти з обмеженими фізичними можливостями могли пересуватися кампусом завдяки доступним доріжкам, пандусам, ліфтам та спеціально обладнаним місцям в аудиторіях. Вони також можуть організувати транспортні послуги для студентів, які потребують допомоги в пересуванні кампусом.
- Зв'язок з факультетом. Офіс має тісно співпрацювати з викладацьким складом, щоб переконатися, що викладачі обізнані з потребами студентів і готові впроваджувати необхідні пристосування в аудиторіях. Викладачі отримують рекомендації щодо створення інклюзивного навчального середовища та адаптації методів викладання для підтримки студентів з обмеженими можливостями.

2) Академічне консультування та наставництво

Академічне консультування – це ще одна важлива служба підтримки, яка дозволяє отримати індивідуальні рекомендації, що допомагають студентам орієнтуватися в навчальному процесі, особливо студентам з особливими потребами. Консультанти можуть допомогти студентам у виборі курсів, управлінні навчальним навантаженням та розумінні академічної політики. Спеціальна підтримка для студентів з особливими освітніми потребами включає в себе

- Індивідуальні навчальні плани (ІНП). Радники допомагають студентам розробити індивідуальні навчальні плани, які враховують їхні особливі потреби, наприклад, зменшене навчальне навантаження або альтернативні шляхи для отримання ступеня. Ці плани можуть бути розроблені з урахуванням медичних призначень, потреб психічного здоров'я або сімейних обов'язків.
- Програми наставництва. Програми наставництва можуть надати додаткову підтримку, коли більш досвідчені студенти допомагають новачкам орієнтуватися в університетському житті. Ці програми особливо корисні для ВПО та ветеранів війни, які можуть відчувати себе ізольованими або незнайомими з академічним середовищем.

3) Фінансова та матеріально-технічна підтримка

Фінансова незахищеність є значним бар'єром для багатьох студентів, особливо ВПО та ветеранів, які пристосовуються до життя після переміщення або військової служби. Послуги з фінансової та матеріально-технічної підтримки допомагають студентам впоратися з витратами, пов'язаними з вищою освітою, в тому числі:

- Стипендії та гранти. Університети мають пропонувати стипендії, спеціально призначені для студентів з особливими потребами, включаючи стипендії для людей з інвалідністю, допомогу для переміщених осіб та фінансову допомогу для ветеранів. Ця фінансова підтримка може покривати витрати на навчання, книги, житло та транспорт.
- Екстрене фінансування. Студентам, які зіткнулися з несподіваними фінансовими труднощами, наприклад, ВПО, переміщеним внаслідок конфлікту, університети можуть надати термінові гранти або позики, щоб допомогти їм залишитися на навчанні та продовжити навчання без перерви.
- Логістична допомога. Студентам, які потребують допомоги з транспортом, житлом чи доглядом за дітьми, університети мають запропонувати послуги, які з'єднують їх з такими ресурсами, як субсидований громадський транспорт, житло на території кампусу з доступними зручностями або послуги з догляду за дітьми на місці для студентів із сім'ями.

4) Доступ до допоміжних технологій

Забезпечення доступу до допоміжних технологій має вирішальне значення для студентів з інвалідністю, дозволяючи їм взаємодіяти з навчальним контентом, брати участь в аудиторних заняттях і самостійно виконувати завдання. ЗВО мають інвестувати в широкий спектр допоміжних засобів, які можуть включати в себе

- Пристрої для читання з екрану. Для студентів з порушеннями зору зчитувачі з екрану перетворюють цифровий текст на мову, дозволяючи їм отримати доступ до онлайн-ресурсів, навчальних матеріалів та академічних інструментів.
- Дисплеї та принтери зі шрифтом Брайля. Незрячі студенти можуть читати і писати матеріали курсу шрифтом Брайля за допомогою дисплеїв і принтерів Брайля.
- Програмне забезпечення для перетворення мови в текст. Студенти з обмеженими можливостями пересування або навчальними труднощами можуть використовувати програмне забезпечення для перетворення мови в текст, щоб писати роботи, робити нотатки або виконувати завдання без необхідності друкувати на принтері.
- Адаптивні клавіатури та миші. Студентам з порушеннями опорно-рухового апарату спеціалізовані клавіатури та миші можуть полегшити доступ до комп'ютерів та інших цифрових інструментів.
- Слухові апарати та системи підсилення. Студенти з вадами слуху можуть скористатися системами підсилення звуку в аудиторії або персональними слуховими апаратами, які допоможуть їм стежити за лекціями та брати участь в обговореннях.

5) Інклюзивні ресурсні центри

Багато університетів створюють Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) або Центри інклюзивної педагогіки, які слугують осередками служб підтримки, спрямованих на створення доступного та інклюзивного навчального середовища. Ці центри зазвичай пропонують:

- Семінари та тренінги. ІРЦ проводять семінари для студентів, викладачів і співробітників з інклюзивної освіти, підвищення обізнаності про інвалідність та надання допомоги з урахуванням травм. Ці заняття допомагають формувати культуру інклюзивності та взаєморозуміння в університетському містечку.
- Доступ до допоміжних технологій. Інклюзивні ресурсні центри часто містять новітні допоміжні технології, такі як принтери зі шрифтом Брайля, екранні лупи та адаптивне програмне забезпечення, які студенти з інвалідністю можуть використовувати для покращення свого навчального процесу.
- Простори для спільного навчання. Багато ІРЦ створюють коворкінг-простори, призначені для спільного навчання, обладнані засобами доступності та технологіями, що підтримують групову роботу, самостійне навчання або гібридні моделі навчання. Ці простори сприяють соціальній інтеграції та допомагають подолати бар'єри між студентами з інвалідністю та без неї.

6) Мережі підтримки однолітків

Університети можуть посилити свою інституційну підтримку, розвиваючи мережі підтримки однолітків, де студенти зі схожим досвідом можуть спілкуватися, ділитися ресурсами та надавати емоційну і практичну підтримку один одному. Такі мережі можуть бути особливо корисними для

- ВПО. Студенти-переселенці можуть отримати користь від спілкування з іншими, хто зіткнувся з подібними проблемами, обміну стратегіями адаптації до нового академічного середовища та отримання рекомендацій щодо проходження бюрократичних процедур.
- Ветерани війни. Ветерани, які повертаються до навчання, можуть відчувати себе ізольованими в традиційному академічному середовищі. Мережі однолітків, ветеранські клуби або студентські організації, що зосереджені на військовому досвіді, можуть забезпечити відчуття спільноти і допомогти полегшити перехід від військового до цивільного життя.
- Студенти з інвалідністю. Програми наставництва за принципом «рівний-рівному» та групи захисту прав людей з інвалідністю можуть допомогти студентам з інвалідністю відстоювати свої права, отримувати доступ до послуг та формувати соціальні зв'язки в університеті.

7) Консультування з питань кар'єри та підтримка у працевлаштуванні

Для студентів з особливими потребами перехід від навчання до працевлаштування може бути особливо складним. Університети повинні надавати послуги з кар'єрного консультування та підтримки у працевлаштуванні, адаптовані до унікальних потреб студентів з особливими потребами, зокрема

- Підготовка резюме та співбесіди. Кар'єрні служби можуть допомогти студентам з інвалідністю, ВПО та ветеранам скласти резюме, щоб підкреслити їхні сильні сторони та унікальний досвід, наприклад, військову службу або подолання труднощів, пов'язаних з переміщенням.
- Стажування та працевлаштування: Університетам слід співпрацювати з організаціями та компаніями, які дотримуються інклюзивних практик найму, допомагаючи студентам з особливими потребами отримати стажування, роботу на неповний робочий день або повну зайнятість. Спеціальні програми, спрямовані на працевлаштування ветеранів чи студентів з інвалідністю, можуть бути ключовими у допомозі студентам у їхньому переході до трудової діяльності.

5.2. Психологічні та консультаційні послуги

Психологічні та консультаційні послуги є важливими компонентами інклюзивної освітньої системи, забезпечуючи емоційну, психічну та психологічну підтримку студентам. Представники вразливих груп часто стикаються з унікальними емоційними викликами, зумовленими життєвими обставинами, такими як травма, тривога, депресія та стрес, що може суттєво вплинути на їхню здатність досягти успіху у вищій освіті. Комплексні та доступні психологічні та консультаційні послуги мають особливе значення для того, щоб допомогти студентам впоратися з цими викликами, підтримувати психічне благополуччя та повністю зануритися в академічне середовище.

Ці послуги мають бути розроблені таким чином, щоб допомогти студентам керувати емоційними та психологічними аспектами їхньої академічної подорожі, надаючи при цьому індивідуальну підтримку відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

1) Консультування з урахуванням травми

Для студентів, які пережили травму, наприклад, ВПО та ветеранів війни, консультування з урахуванням травми є дуже важливим. Цей тип консультування визнає довгострокові наслідки травми і зосереджується на створенні безпечного, сприятливого середовища, в якому студенти можуть досліджувати та опрацювати свій досвід, не боячись повторної травматизації. Допомога з урахуванням травми передбачає залучення консультантів, навчених розуміти, як травма впливає на навчання, поведінку та психічне здоров'я, і пропонувати відповідні стратегії подолання. Індивідуальні терапевтичні сесії дозволяють студентам вирішувати конкретні проблеми, такі як ПТСР, тривога і депресія, тоді як групові терапевтичні сесії можуть сприяти формуванню почуття спільноти і взаєморозуміння між студентами, які зіткнулися зі схожими проблемами.

2) Кризове втручання та екстрена підтримка

Університети мають забезпечити доступність послуг кризового втручання для студентів, які переживають гострі кризи психічного здоров'я. Це включає цілодобові гарячі лінії екстреного консультування, кризові центри на кампусі та доступ до негайної професійної підтримки у випадках важкого емоційного розладу, суїцидальних думок або інших надзвичайних ситуацій, пов'язаних з психічним здоров'ям. Послуги кризового втручання мають бути конфіденційними та легкодоступними, допомагаючи студентам впоратися з нагальними ситуаціями до того, як вони переростуть у більш серйозні проблеми.

3) Індивідуальні та групові консультації

Регулярний доступ до індивідуальних та групових консультацій має важливе значення для студентів, які мають постійні проблеми з психічним здоров'ям. Індивідуальне консультування забезпечує персоналізовану, індивідуальну підтримку, що дозволяє студентам працювати над конкретними емоційними або психологічними проблемами в конфіденційній обстановці. Ця послуга особливо важлива для студентів з інвалідністю, які можуть потребувати індивідуальної психіатричної допомоги, наприклад, при лікуванні хронічних захворювань або для подолання емоційних наслідків життя з інвалідністю.

З іншого боку, групові консультації дають студентам можливість обмінюватися досвідом, вчитися у своїх однолітків і формувати почуття спільноти. Для ВПО та ветеранів групові консультації можуть бути особливо корисними, оскільки вони сприяють налагодженню зв'язку з іншими людьми, які розуміють їхню боротьбу, допомагають зменшити відчуття ізоляції та сприяють взаємній підтримці.

4) Просвітницькі та профілактичні програми з питань психічного здоров'я

Проактивні програми з охорони психічного здоров'я є ключовим елементом системи інклюзивних психологічних послуг. Ці програми спрямовані на сприяння психічному благополуччю всіх учасників навчального процесу, з особливим акцентом на профілактиці та ранньому втручанні. Воркшопи, семінари та оздоровчі заходи можуть підвищити обізнаність про проблеми психічного здоров'я, зменшити стигматизацію та навчити студентів стратегій подолання стресу, тривоги та депресії. Університети можуть запропонувати спеціальні програми для студентів з ООП, включаючи семінари з подолання травм, стресу, пов'язаного з інвалідністю, або переходу до цивільного життя для ветеранів. Ці профілактичні програми здатні допомогти студентам розпізнати ранні ознаки психічних розладів і звернутися по допомогу до того, як їхні проблеми стануть непереборними.

5) Доступ до спеціалізованої підтримки для ветеранів та ВПО

Враховуючи унікальні проблеми з психічним здоров'ям, з якими стикаються ветерани війни та ВПО, університети покликані забезпечити доступ до спеціалізованих послуг, що відповідають їхнім специфічним потребам. Для ветеранів це може включати надання консультантів з досвідом роботи з травмами, пов'язаними з військовими діями, створення груп підтримки ветеранів або полегшення доступу до специфічних для ветеранів ресурсів психічного здоров'я, таких як зовнішні організації або державні програми, які зосереджені на добробуті ветеранів.

Для ВПО університетам слід пропонувати культурно-чутливе консультування, яке враховує їхній досвід переміщення, зокрема емоційні втрати від втрати домівки, навігацію в новому культурному середовищі чи пристосування до життя в іншій країні. Університети також можуть надати ресурси, які допоможуть ВПО впоратися з бюрократичними та практичними аспектами переміщення, такими як правова допомога, житлова підтримка та доступ до громадських послуг.

6) Конфіденційність і доступність

Важливо, щоб усі психологічні та консультаційні послуги надавалися конфіденційно та доступно. Студенти повинні відчувати себе в безпеці, звертаючись по допомогу, знаючи, що їхнє приватне життя буде поважатися і що вони не зіткнуться зі стигматизацією або дискримінацією за доступ до підтримки психічного здоров'я. Послуги мають бути легкодоступними для всіх студентів, у тому числі для тих, хто має проблеми з мобільністю або навчається дистанційно. Це може включати надання послуг онлайн-консультування, телемедичні зустрічі або мобільні додатки для забезпечення того, щоб студенти, які не можуть бути присутніми особисто через фізичні або логістичні бар'єри, все одно мали доступ до необхідної підтримки.

Рекомендації щодо впровадження ефективних психологічних та консультаційних послуг

(1) Навчання персоналу травмо-орієнтованим та інклюзивним практикам. Консультанти та фахівці з психічного здоров'я мають проходити підготовку для роботи зі студентами, які пережили травму, мають інвалідність або є ветеранами. Така підготовка гарантує, що вони розуміють специфічні психологічні виклики, з якими стикаються ці категорії студентів, і можуть надати їм належну підтримку. Слід також наголосити на інклюзивних методах консультування, які гарантують, що всі учасники навчання відчувають повагу та розуміння, незалежно від їхнього походження чи обставин.

(2) Надання різноманітних послуг з охорони психічного здоров'я. Надання широкого спектру послуг, включаючи індивідуальну терапію, групові консультації, кризове втручання та профілактичні програми, дозволяє забезпечувати студентів з різними потребами та вподобаннями підтримкою, яка найкраще підходить саме їм. Гнучкість у типах пропонованих послуг підвищує ймовірність того, що всі студенти, особливо з особливими потребами, отримують доступ до необхідної їм охорони психічного здоров'я.

(3) Сприяння створенню мереж підтримки з боку спільноти. На додаток до послуг професійного консультування, університети мають сприяти розвитку мереж підтримки з боку однолітків. Групи підтримки під керівництвом однолітків, програми наставництва або ініціативи послів психічного здоров'я можуть допомогти студентам відчувати себе менш ізольованими і більш пов'язаними зі своєю громадою. Такі мережі можуть бути особливо цінними для ВПО та ветеранів, яким може бути складно знайти людей зі спільним досвідом у широкому студентському середовищі.

(4) Популяризація обізнаності про психічне здоров'я в університетському середовищі. Підвищення обізнаності про важливість психічного здоров'я та благополуччя має бути інституційним пріоритетом. Університети можуть організовувати кампанії з підвищення обізнаності про психічне здоров'я, надавати ресурси з самопомоги та управління психічним здоров'ям, а також створювати простори, де студенти почуватимуться комфортно, обговорюючи своє психічне здоров'я, не боячись осуду.

(5) Забезпечення доступності послуг. Для студентів з інвалідністю або тих, хто живе у віддалених районах, університети повинні пропонувати віртуальні варіанти консультування, включаючи послуги телемедицини та платформи онлайн-терапії. Це гарантує, що всі студенти, незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження чи мобільності, можуть отримати доступ до психологічної підтримки.

6. Розвиток потенціалу викладацького та адміністративного персоналу

6.1. Навчання та професійний розвиток

Навчання та професійний розвиток викладачів, управлінського та адміністративного персоналу є важливими елементами створення інклюзивного освітнього середовища.

Мета полягає в тому, щоб забезпечити персонал знаннями, навичками та ресурсами, необхідними для підтримки студентів з ООП. Добре підготовлений персонал може значно покращити академічний досвід таких студентів, гарантуючи, що їхні індивідуальні проблеми будуть зрозумілі, враховані та вирішені зі співчуттям і знанням справи.

Безперервний професійний розвиток сприяє тому, що викладачі та адміністрація перебувають у курсі найкращих практик, інклюзивних методів навчання та правових зобов'язань щодо підтримки різноманітних груп студентської молоді.

Важливість навчання та професійного розвитку

Створення інклюзивного навчального середовища вимагає глибокого розуміння бар'єрів, з якими стикаються студенти з ООП, а також здатності впроваджувати стратегії, спрямовані на подолання цих бар'єрів. Без належної підготовки персонал може ненавмисно сприяти виключенню або маргіналізації таких студентів або через неусвідомлене упередження, або через недостатню обізнаність з інклюзивними практиками. Завдяки професійному розвитку персонал може навчитися визначати особливі потреби студентів з обмеженими можливостями, проблеми, пов'язані з травмами, або порушеннями в навчанні, а також застосовувати педагогічні методи, які підтримують різноманітні стилі навчання та проблеми, що виникають.

Ефективний професійний розвиток посилює інституційну спроможність створювати сприятливе навчальне середовище, де всі студенти відчувають, що їх цінують, і мають рівні можливості для досягнення успіху. Він також забезпечує дотримання правових та етичних стандартів доступності, інклюзивності та недискримінації у вищій освіті.

Ключові напрями навчання та професійного розвитку

1) Інклюзивні методи викладання

Навчання інклюзивним методам викладання є важливим для всіх викладачів, оскільки воно гарантує, що їхні методи викладання можуть ефективно охопити студентів з різноманітними навчальними потребами. Це передбачає застосування гнучких стратегій викладання, які враховують різні стилі навчання, наприклад, візуальні, аудіальні та кінестетичні методи, а також розуміння того, як диференціювати навчання для студентів з когнітивними або фізичними порушеннями. До ключових аспектів підготовки викладачів інклюзивного навчання належать

- Універсальний дизайн для навчання (UDL). Універсальний дизайн для навчання – це концепція, яка заохочує освітян надавати різноманітні засоби залучення, репрезентації та дії для підтримки різноманітних студентів. Викладачі вчаться розробляти свої навчальні матеріали таким чином, щоб усі студенти мали доступ до них і могли взаємодіяти з ними, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.
- Диференційоване навчання. Цей підхід передбачає адаптацію методів викладання до різноманітних навчальних потреб студентів в аудиторії. Тренінги допомагають викладачам змінювати темп викладання, використання ресурсів і методи оцінювання, щоб студенти з інвалідністю, ВПО та ветерани війни могли розвиватися у власному темпі.
- Викладання з урахуванням культурних особливостей. Для ВПО та студентів різного культурного походження, в тому числі біженців, важливо, щоб викладацький склад був

навчений визнавати і поважати культурні відмінності. Таке навчання зосереджується на тому, як зробити навчальну програму релевантною для студентів різного походження, гарантуючи, що всі студенти бачать себе представленими в академічному змісті і відчувають зв'язок з навчальним процесом.

2) Розуміння та підтримка студентів з інвалідністю

Щоб підтримувати студентів з інвалідністю, як викладацький, так і адміністративний персонал повинен розуміти різні типи порушень – фізичні, когнітивні, сенсорні та психологічні – і те, як вони можуть впливати на процес навчання. Професійний розвиток у цій сфері має охоплювати всі ці аспекти:

- Фізичні порушення. Навчання зосереджується на тому, як забезпечити відповідні пристосування, наприклад, фізичний доступ до аудиторій і навчальних матеріалів, а також як використовувати допоміжні технології, такі як зчитувачі з екрана, пристрої зі шрифтом Брайля чи адаптивне програмне забезпечення.
- Когнітивні розлади. Співробітники дізнаються про когнітивні проблеми, такі як дислексія, СДУГ та розлади аутистичного спектру, а також про те, як адаптувати методи викладання, матеріали та оцінювання, щоб допомогти таким студентам досягти успіху. Це включає в себе розбиття складних завдань, використання чітких інструкцій та гнучких форматів оцінювання.
- Психічне здоров'я та психологічні розлади. Визнання впливу проблем психічного здоров'я, таких як тривога, ПТСР і депресія, на навчання студентів є життєво важливим. Навчання допомагає персоналу зрозуміти, як виявляти ознаки дистресу, реагувати з емпатією та надавати направлення до психологічних і консультативних служб. Це особливо важливо для ветеранів війни та ВПО, які можуть мати проблеми з психічним здоров'ям, пов'язані з травмою.

3) Навчання та догляд з урахуванням травми

Багато ВПО та ветеранів війни пережили значну травму, і традиційні методи навчання можуть не задовольнити їхні емоційні та психологічні потреби належним чином. Тренінги з травмо-інформованої допомоги дають персоналу навички, необхідні для того, щоб

- Розпізнавати ознаки травми. Співробітники навчилися виявляти студентів, які можуть мати проблеми, пов'язані з травмою, наприклад, підвищену пильність, труднощі з концентрацією уваги або емоційну відстороненість.
- Реагувати належним чином. Тренінги з урахуванням травми допомагають навчити персонал реагувати з розумінням, пропонуючи такі рішення, як гнучкі графіки, змінені робочі навантаження, індивідуальне навчання або навчання в малих групах, щоб зменшити стрес.
- Створити безпечне навчальне середовище. Підходи з урахуванням травми підкреслюють важливість створення сприятливого, передбачуваного і безпечного середовища в аудиторії, де студенти відчувають себе в безпеці і відчувають, що їх цінують.

4) Допоміжні технології та цифрові інструменти

У зв'язку зі зростаючою залежністю від цифрових засобів навчання, навчання допоміжним технологіям має вирішальне значення для підтримки студентів з інвалідністю. Персонал повинен бути навчений цьому:

- Допоміжні технології. Розуміння того, як інтегрувати в навчальний процес такі інструменти, як програмне забезпечення для перетворення мови в текст, зчитування з екрану та адаптивні клавіатури, а також як допомогти учням ефективно використовувати ці технології.
- Гібридне та онлайн-навчання. Оскільки більшість університетів впроваджують гібридні моделі навчання, викладачі повинні опанувати, як створювати доступний

онлайн-контент. Це включає забезпечення сумісності цифрових матеріалів з допоміжними технологіями, надання субтитрів до відеоконтенту, а також гнучких варіантів онлайн-навчання, які дозволяють студентам, що не можуть бути присутніми особисто через фізичні чи психологічні бар'єри, навчатися в університеті.

5) Правові та етичні зобов'язання

Підготовка персоналу повинна також охоплювати правові та етичні зобов'язання ЗВО щодо інклюзивності та доступності. Це включає в себе

- Розуміння законодавства про права осіб з інвалідністю. Співробітники повинні бути знайомі з національними та міжнародними законами, такими як Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (CRPD), а також з місцевим законодавством, яке зобов'язує пристосовувати приміщення для студентів з інвалідністю. Навчання також має включати знання інституційної політики щодо дискримінації та доступності.
- Забезпечення недискримінаційних практик. Навчання має бути зосереджене на тому, як впроваджувати інклюзивну політику, що запобігає дискримінації, несвідомим упередженням та ізоляції. Це передбачає навчання персоналу щодо важливості справедливого ставлення до всіх учасників освітнього процесу та забезпечення того, щоб жоден з них не опинився в несприятливому становищі через свою інвалідність, переміщення або військове минуле.

б) Адміністративна гнучкість та адаптація політики

Управлінський персонал також відіграє важливу роль у створенні інклюзивного середовища, забезпечуючи гнучкість та адаптивність університетської політики до потреб студентів з ООП. Навчання для адміністративного персоналу має бути зосереджено на таких аспектах:

- Пристосування та модифікації. Розуміння того, як обробляти та реалізовувати запити на пристосування, такі як подовжені терміни, альтернативне оцінювання або змінені навчальні навантаження, а також забезпечення того, щоб вони надавалися оперативно та справедливо.
- Створення інклюзивної політики. Управлінський персонал потребує навчання, як створювати та переглядати інституційні політики, що сприяють доступності та інклюзії, забезпечуючи дотримання правових стандартів та найкращих практик.
- Підтримка персоналу в інклюзивних практиках: Керівництво університету має надавати постійну підтримку викладачам, забезпечуючи їм доступ до ресурсів та інструментів, необхідних для ефективного впровадження інклюзивного навчання.

Рекомендації щодо впровадження навчання та професійного розвитку

(1) Зробити навчання обов'язковим і безперервним. Щоб забезпечити підготовку всього персоналу до підтримки студентів з особливими потребами, навчання з інклюзивних практик має бути обов'язковим і безперервним. Університети повинні проводити регулярні тренінги з підвищення кваліфікації, щоб персонал був в курсі останніх передових практик, правових зобов'язань і технологічних досягнень у сфері підтримки студентів з ООП.

(2) Забезпечити спеціалізовану підготовку для ключових ролей. Хоча всі співробітники повинні пройти базову підготовку з інклюзивної освіти, деякі ролі, такі як співробітники з підтримки осіб з інвалідністю, академічні радники та консультанти з питань психічного здоров'я, потребують спеціалізованої підготовки. Ці фахівці повинні пройти поглиблену підготовку в таких сферах, як допоміжні технології, допомога з урахуванням травм і підтримка психічного здоров'я.

(3) Використовувати різноманітні формати навчання. Професійний розвиток має відбуватися в різних форматах, включаючи семінари, вебінари, онлайн-курси та практичні тренінги. Різноманітність форматів навчання гарантує, що персонал може працювати з матеріалом відповідно до свого графіку та навчальних уподобань.

(4) Заохочувати співпрацю та взаємне навчання. Заохочення співробітників до співпраці та обміну найкращими практиками може підвищити ефективність навчання. Програми взаємного наставництва, коли досвідчені співробітники допомагають молодим колегам у впровадженні інклюзивних практик, можуть сприяти формуванню сприятливої культури навчання та зростання в закладі.

6.2. Інституційна політика

Добре продумана й адаптивна інституційна політика гарантує, що інституційна прихильність до інклюзивності не лише реалізується, але й підтримується на всіх рівнях університету. Ефективна політика надає чіткі рекомендації щодо підтримки студентів, сприяння навчанню персоналу, розподілу ресурсів і контролю за дотриманням національних і міжнародних норм, що стосуються доступності та недискримінації.

Важливість інклюзивної інституційної політики

Інституційна політика слугує основою для створення послідовного, справедливого та сприятливого освітнього середовища. Політика, яка надає пріоритет інклюзивності, гарантує, що всі учасники освітнього процесу, незалежно від їхнього походження чи проблем, мають рівні можливості для досягнення успіху. Вона також допомагає викладачам і співробітникам зрозуміти свою роль і відповідальність у забезпеченні пристосувань, сприянні доступності та дотриманні правових зобов'язань. Крім того, політика допомагає інституціоналізувати найкращі практики інклюзії, даючи зрозуміти, що університет прагне створити середовище, яке поважає різноманітність і задовольняє унікальні потреби всіх студентів.

Ефективна інституційна політика дозволяє університетам застосовувати проактивний підхід до інклюзивності, забезпечуючи виділення достатніх ресурсів на навчання, допоміжні послуги та покращення інфраструктури. Ця політика також забезпечує основу для реагування на мінливі потреби студентів і співробітників, гарантуючи, що заклад залишається гнучким і здатним реагувати на нові виклики.

Ключові елементи інклюзивної інституційної політики

1) Чіткі настанови щодо доступності та пристосування

Інституційна політика повинна встановлювати чіткі, практичні рекомендації щодо того, як підтримувати студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів у доступі до університетських ресурсів, послуг та академічних програм. Ці вказівки повинні охоплювати:

- Розумне пристосування. Політика повинна визначати, що є розумним пристосуванням, включаючи подовжені терміни, альтернативні методи оцінювання, допомогу в конспектуванні та доступ до допоміжних технологій. Ці пристосування мають бути впроваджені оперативно та адаптовані до конкретних потреб кожного учня.
- Стандарти доступності. Політика має гарантувати, що всі фізичні простори, цифрові платформи та навчальні матеріали є повністю доступними для студентів з інвалідністю. Це передбачає обов'язкове використання принципів універсального дизайну при створенні інфраструктури, платформ для онлайн-навчання та навчальних матеріалів.
- Гнучкість для вразливих груп. Для ВПО та ветеранів війни політика повинна передбачати гнучкість у розкладі курсів, вимогах до відвідування та термінах складання іспитів. Ці студенти можуть стикатися з додатковими проблемами, такими як травми, сімейні обов'язки або переїзд, що вимагає гнучкої інституційної політики, яка ставить на перше місце їхній добробут.

2) Підтримка професійного розвитку та навчання

Інституційна політика повинна виділяти ресурси та встановлювати вимоги для постійного професійного розвитку як викладацького, так і управлінського та адміністративного персоналу. Це включає в себе

- Обов'язкове навчання з питань інклюзії. Політика повинна вимагати регулярного навчання з інклюзивних методів викладання, законів про доступність та травмоорієнтованої допомоги для всіх викладачів і співробітників. Це гарантує, що всі будуть підготовлені до задоволення різноманітних потреб студентів з ООП, ВПО та ветеранів.

- Навчання допоміжним технологіям. Політика повинна передбачати, що персонал повинен пройти навчання з використання допоміжних технологій, таких як зчитувачі з екрану, пристрої Брайля та програмне забезпечення для перетворення мови в текст, для підтримки студентів з сенсорними порушеннями або фізичними вадами. Забезпечення комфортного користування цими інструментами має вирішальне значення для ефективного впровадження.
- Постійне нарощування потенціалу. На додаток до початкового навчання, політика повинна заохочувати постійний розвиток потенціалу, надаючи співробітникам можливість відвідувати тренінги, семінари або конференції, присвячені останнім досягненням у сфері інклюзивної освіти та доступності.

3) Координація між департаментами та службами

Ключовим аспектом інклюзивної інституційної політики є забезпечення безперешкодної співпраці різних відділів і служб університету для підтримки студентів з особливими потребами. Інституційна політика повинна сприяти :

- Міжвідомчій співпраці. Політика має заохочувати співпрацю між академічними відділами, службами з питань інвалідності, консультаційними центрами та адміністративними офісами для забезпечення скоординованого підходу до підтримки студентів. Це може включати створення команд або робочих груп, що зосереджуються на питаннях інклюзивності та доступності.
- Централізовані служби підтримки. Університети повинні мати централізовану політику, яка регулює надання послуг підтримки студентам з особливими потребами, гарантуючи, що студенти мають легкий доступ до житла, послуг з охорони психічного здоров'я та академічних консультацій за допомогою спрощеного процесу. Така централізація запобігає перевантаженню студентів бюрократичними процесами і забезпечує більш сприятливий та ефективний досвід навчання.

4) Дотримання правових та етичних стандартів

Політика повинна гарантувати, що університет відповідає як національним, так і міжнародним правовим рамкам щодо прав студентів з інвалідністю та інших вразливих груп. Це передбачає:

- Узгодження з національним законодавством. Політика повинна відображати відповідність національним законам про інвалідність, таким як надання пристосувань, політика недискримінації та забезпечення фізичної і цифрової доступності в усіх аспектах університетського життя.
- Міжнародні стандарти. Університети також повинні узгоджувати свою політику з міжнародними рамковими документами, такими як Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права осіб з інвалідністю (CRPD), яка наголошує на праві на інклюзивну освіту для всіх.
- Недискримінація та рівні можливості. Політика повинна чітко визначати зобов'язання університету щодо недискримінації на основі інвалідності, статусу переміщених осіб, статусу ветерана чи будь-якого іншого фактору. Це включає в себе забезпечення рівного доступу всіх студентів до освітніх можливостей, ресурсів та інфраструктури.

5) Механізми моніторингу та підзвітності

Щоб забезпечити ефективне впровадження адміністративної політики, мають існувати чіткі системи моніторингу її дотримання та притягнення до відповідальності персоналу. Це включає в себе

- Регулярні аудити та оцінювання. Політика повинна передбачати регулярний аудит фізичного простору університету, цифрових платформ і методів викладання, щоб забезпечити їхню відповідність стандартам доступності. Оцінювання викладачів і

співробітників також має включати оцінку їхньої прихильності до інклюзивних практик.

- Системи зворотного зв'язку та подання скарг. Університети повинні забезпечити студентів чітким процесом повідомлення про проблеми доступності, дискримінацію чи проблеми, пов'язані з пристосуванням. Політика повинна встановлювати процедури подання скарг, які дозволяють студентам висловлювати занепокоєння, не боячись репресій, і гарантувати, що ці занепокоєння будуть оперативно вирішуватися.
- Збір даних та звітування. Політика повинна вимагати збору даних про зарахування, утримання та академічну успішність студентів з особливими потребами. Ці дані можуть допомогти університету оцінити ефективність своєї політики та прийняти рішення, що ґрунтуються на даних, для покращення інклюзивності.

б) Розподіл ресурсів та фінансування ініціатив з інклюзивності

Політика повинна забезпечувати виділення достатніх ресурсів для підтримки ініціатив з інклюзивності, включно з навчанням персоналу, покращенням інфраструктури та наданням допоміжних технологій. Основні напрямки розподілу ресурсів повинні включати:

- Фінансування допоміжних технологій. Політика повинна гарантувати, що університет регулярно оновлює та розширює свій перелік допоміжних технологій, забезпечуючи студентам з інвалідністю доступ до інструментів, необхідних для досягнення успіху в навчанні.
- Послуги підтримки для ВПО та ветеранів. Фінансові ресурси мають бути виділені на спеціалізовані послуги підтримки, такі як консультування ветеранів війни з приводу травм або юридична допомога ВПО у вирішенні бюрократичних проблем, пов'язаних з їхнім статусом переміщених осіб.
- Покращення інфраструктури. Політика повинна передбачати фінансування поточних поліпшень інфраструктури, таких як будівництво пандусів, встановлення ліфтів і забезпечення відповідності всіх будівель стандартам доступності.

7) Інституційна гнучкість для реагування на кризові ситуації

Для студентів із вразливих верств населення, зокрема ВПО та ветеранів війни, політика має бути адаптованою до кризових ситуацій або несподіваних змін у їхньому житті. Політика повинна включати:

- Процедури реагування на надзвичайні ситуації: Політика повинна визначати процедури надання негайної підтримки учням, які постраждали від кризових ситуацій, таких як раптове переміщення, надзвичайні ситуації з психічним здоров'ям або медичними проблемами. Це може включати надання тимчасового житла, фінансової допомоги або консультаційних послуг.
- Гнучкість академічних вимог: Університети повинні мати політику, яка дозволяє академічну гнучкість у відповідь на особисті кризи. Наприклад, студентам можуть знадобитися подовжені академічні відпустки, можливість виконувати курсову роботу дистанційно або змінені терміни здачі, щоб пристосуватися до змін у їхніх обставинах.

Рекомендації щодо розроблення інклюзивної інституційної політики

(1) Залучення зацікавлених сторін до розроблення політики. Університети повинні залучати студентів з особливими потребами, викладачів, захисників прав людей з інвалідністю та юристів до розробки інклюзивної адміністративної політики. Залучення цих зацікавлених сторін гарантує, що політика відповідатиме реальним потребам студентів і відображатиме найкращі практики інклюзії та доступності.

(2) Забезпечити чіткість і прозорість політики. Політика має бути написана чіткою, доступною мовою, щоб і співробітники, і студенти легко розуміли свої права та обов'язки. Прозорість у впровадженні політики та наданні пристосувань сприяє зміцненню довіри та забезпечує підзвітність.

(3) Регулярний перегляд та оновлення політик. Щоб бути в курсі змін правових стандартів, технологічного прогресу та еволюції потреб студентів, університети повинні регулярно переглядати та оновлювати свої інституційні політики. Це гарантує, що політика залишатиметься актуальною, ефективною та узгодженою з найкращими практиками інклюзивної освіти.

(4) Забезпечення навчання з питань впровадження політики. Управлінці та викладачі повинні бути навчені деталям інклюзивної політики та їхній ролі в її впровадженні. Це включає розуміння того, як надавати пристосування, забезпечувати доступність та ефективно розглядати скарги.

7. Стратегії реалізації

7.1. Показники ефективності

Для ефективного оцінювання успішності політики інклюзії ЗВО освіти повинні встановити чіткі, вимірювані цільові показники досягнень (Key Performance Indicators – KPIs).

KPIs є важливими інструментами для оцінювання того, наскільки добре заклад досягає цілей інклюзії. Регулярно відстежуючи та аналізуючи ці показники, університети можуть визначити сильні сторони, виявити прогалини в послугах чи підтримці та приймати рішення на основі даних для вдосконалення своїх стратегій інклюзії.

KPIs для інклюзивності повинні зосереджуватися на різних аспектах доступу студентів, їхньої участі, академічної успішності, утримання та загальної задоволеності. Ці показники не лише допомагають навчальним закладам оцінити ефективність їхньої політики інклюзії, а й забезпечують підзвітність у створенні справедливого навчального середовища для всіх студентів.

Ключові показники досягнень для оцінювання ефективності політики інклюзії

1) Показники зарахування та доступу студентів з особливими потребами до навчання
Фундаментальним показником успішності політики інклюзії є рівень зарахування студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів. Цей показник відстежує здатність закладу залучати та зараховувати студентів з цих груп, що відображає доступність вступної кампанії та ефективність інформаційно-просвітницької роботи.

Показник	Опис
Кількість зарахованих студентів з інвалідністю	Відсоток студентів з документально підтвердженою інвалідністю, які були успішно прийняті та зараховані до ЗВО.
Рівень зарахування ВПО та ветеранів	Кількість зарахованих ВПО та ветеранів у порівнянні із загальною кількістю студентів, що відображає, наскільки добре заклад охоплює та підтримує ці групи населення.
Різноманітність у зарахуванні	Оцінка того, чи однаково представлені студенти з різними категоріями інвалідності (наприклад, фізичними, сенсорними, когнітивними), а також відстеження географічної чи демографічної різноманітності ВПО та ветеранів.

2) Відсоток збереження та випуску студентів з особливими потребами

Показники утримання та закінчення навчання є важливими індикаторами того, наскільки добре студенти з особливими потребами отримують підтримку впродовж їхнього академічного шляху. Високі показники утримання та випуску серед цих груп сигналізують про те, що студенти отримують необхідне пристосування, академічну підтримку та послуги для того, щоб продовжувати навчання та досягти успіху.

Показник	Опис
Коефіцієнт збереження	Відсоток студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів, які залишаються на навчанні з одного навчального року в інший. Високий показник утримання вказує на те, що студенти відчувають підтримку і долають бар'єри на шляху до продовження навчання.
Відсоток випускників	Частка студентів з цих груп, які завершують навчання та отримують диплом у визначені терміни, що демонструє здатність закладу сприяти академічному успіху та просуванню в навчанні різноманітних студентів.
Порівняння із загальним населенням	Відстежуйте, як показники утримання та випуску студентів з особливими потребами порівнюються з показниками загального студентського контингенту, щоб виявити будь-які прогалини чи диспропорції.

3) Використання допоміжних послуг та пристосованих приміщень

Ще одним важливим показником є те, наскільки ефективно студенти з особливими потребами користуються послугами підтримки та пристосуваннями, які надає ЗВО. Це може включати академічні пристосування (наприклад, додатковий час на іспитах), консультаційні послуги, підтримку осіб з інвалідністю та доступ до допоміжних технологій.

Показник	Опис
Кількість оброблених запитів на пристосування	Відстеження кількості студентів, які подають запити на пристосування та отримують їх, а також ефективності оброблення цих запитів.
Участь у консультуванні та послугах з охорони психічного здоров'я	Вимірювання рівня використання психологічних та консультаційних послуг, особливо ВПО, ветеранами та студентами з інвалідністю.
Використання допоміжних технологій	Моніторинг частоти використання допоміжних технологій (наприклад, екранних зчитувачів, дисплеїв зі шрифтом Брайля, програмного забезпечення для перетворення мови в текст) студентами, а також їхньої задоволеності цими інструментами.

4) Задоволеність студентів інклюзивними практиками

Задоволеність студентів є якісним, але дуже важливим показником ефективності. Забезпечення того, щоб студенти з особливими потребами відчували, що ЗВО їх приймає, підтримує та цінує, є запорукою загального успіху політики інклюзії.

Щоб оцінити це, університети можуть проводити опитування, фокус-групи та сесії зворотного зв'язку, щоб оцінити досвід студентів.

Показник	Опис
Задоволеність умовами проживання	Рівень задоволеності студентів навчальними умовами, які вони отримують, у тому числі своєчасністю та ефективністю цих умов.
Почуття приналежності	Опитування, які вимірюють, чи відчують студенти з інвалідністю, ВПО та ветерани себе включеними, шанованими та інтегрованими в соціальне та академічне середовище університету.
Зворотний зв'язок щодо служб підтримки	Збір даних про те, наскільки студенти задоволені консультаціями, академічним консультуванням, підтримкою одногрупників та іншими послугами, покликаними їм допомогти.

5) залучення викладачів і співробітників до навчання з інклюзивності

Навчання та професійний розвиток викладачів, управлінського та адміністративного персоналу відіграють важливу роль в успішному впровадженні політики інклюзії.

Показники за цим напрямом вимірюють, наскільки добре персонал підготовлений до підтримки студентів з особливими потребами та наскільки активно він бере участь у навчальних програмах з інклюзії.

Показник	Опис
Відсоток завершення навчання з інклюзивності	Відсоток викладачів і співробітників, які пройшли обов'язкове навчання з інклюзивного викладання, доступності та травмоорієнтованої допомоги.
Постійна участь у професійному розвитку	Кількість працівників, які беруть участь у додаткових, добровільних навчальних програмах, спрямованих на поглиблення їхніх знань про практики інклюзивної освіти.
Вплив навчання на практику викладання	Опитування або оцінювання, які визначають, як викладачі застосовують підготовку з інклюзії у своїй викладацькій діяльності, а також чи відчують студенти покращення в інклюзивності навчального середовища.

6) Доступність фізичної та цифрової інфраструктури

Інфраструктура закладу, як фізична, так і цифрова, має бути доступною для всіх студентів. Моніторинг доступності аудиторій, бібліотек, гуртожитків та платформ онлайн-навчання є важливим для оцінки інклюзивності середовища ЗВО.

Показник	Опис
Аудит фізичної доступності	Регулярне оцінювання об'єктів університетського містечка на відповідність стандартам доступності, таким як пандуси, ліфти, доступні вбиральні та місця для сидіння в аудиторіях.
Відповідність цифрової доступності	Оцінка доступності платформ онлайн-навчання, веб-сайтів і цифрових матеріалів, забезпечення сумісності з допоміжними технологіями, такими як зчитувачі з екрану і субтитри для відеоконтенту.
Плани вдосконалення інфраструктури	Відстеження кількості оновлень або модифікацій, зроблених для покращення доступності, таких як ремонт будівель або впровадження цифрових засобів доступності.

7) Інклюзивність у навчальній програмі та навчальних матеріалах

Інклюзивна навчальна програма гарантує, що всі студенти можуть бачити себе відображеними у змісті курсу, а навчальні матеріали є доступними для студентів з різними навчальними потребами.

Показник	Опис
Адаптація навчальної програми для різних категорій студентів	Вимірювання кількості курсів / навчальних дисциплін, адаптованих для студентів з інвалідністю чи іншими особливими потребами, включно з пропозицією матеріалів у доступних форматах (наприклад, шрифтом Брайля, великим шрифтом, цифровими текстами).
Представленість у змісті курсу	Відстеження того, наскільки різноманітним та інклюзивним є зміст курсу, забезпечення того, щоб він відображав досвід та перспективи студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів.
Використання інклюзивних методів викладання	Оцінка того, як часто викладачі використовують принципи Універсального дизайну для навчання (UDL) або інші інклюзивні педагогічні підходи у своїй викладацькій практиці.

8) Дотримання правових та етичних норм

Дуже важливо оцінити, наскільки добре заклад відповідає національним та міжнародним правовим нормам, що стосуються доступності та недискримінації.

Цей показник гарантує, що університет залишається підзвітним правовим стандартам та етичним зобов'язанням, таким як ті, що викладені в Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD).

Показник	Опис
Аудити на відповідність	Регулярні перевірки для оцінювання того, чи відповідає ЗВО законодавчим вимогам, пов'язаним з доступністю, пристосуванням та антидискримінаційною політикою.
Вирішення скарг	Відстеження того, наскільки швидко та ефективно ЗВО реагує на скарги або претензії, пов'язані з доступністю або дискримінацією, включаючи відсоток вирішення таких справ.

9) Результати після закінчення навчання для студентів з особливими потребами

Ключовим показником довгострокового успіху політики інклюзії є результати після закінчення навчання студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів. Сюди входить рівень їхнього працевлаштування, подальша освіта та загальний кар'єрний успіх.

Показник	Опис
Рівень працевлаштування випускників з ООП	Відстеження відсотка студентів з інвалідністю, ВПО та ветеранів, які працевлаштувалися протягом певного часу після закінчення навчання.
Продовження освіти	Кількість випускників з цих груп, які продовжують навчання, наприклад, в аспірантурі, що відображає здатність ЗВО підготувати їх до академічного успіху після здобуття початкового ступеня.
Задоволеність випускників	Опитування випускників з ООП для вимірювання їхньої задоволеності підтримкою, яку вони отримали під час навчання, і тим, наскільки добре вона підготувала їх до кар'єри або подальшого навчання.

7.2. Співпраця з місцевими та міжнародними організаціями

Партнерство з неурядовими організаціями (НУО), державними органами, міжнародними агенціями та місцевими адвокаційними групами дозволяє університетам отримати доступ до цінних ресурсів, досвіду та систем підтримки. Така співпраця посилює спроможність закладу надавати послуги студентам з особливими освітніми потребами, сприяючи обміну найкращими практиками, забезпеченню фінансової та технічної підтримки, а також відповідності світовим стандартам інклюзивності.

Співпрацюючи з цими організаціями, університети можуть покращити реалізацію своєї політики інклюзії, розширити послуги, покращити доступність та сприяти розвитку культури інклюзії, яка виходить за межі університетського містечка. Такі партнерства також допомагають навчальним закладам бути в курсі останніх досягнень в інклюзивній освіті, правах людей з інвалідністю, травмо-орієнтованому догляді та технологічних інноваціях.

Важливість співпраці з місцевими та міжнародними організаціями

Партнерство із зовнішніми організаціями є життєво важливим з кількох причин.

(1) Доступ до експертизи. Міжнародні організації та місцеві правозахисні групи часто мають глибокий досвід у підтримці конкретних груп населення, таких як люди з інвалідністю, біженці або ветерани. Вони надають спеціалізовані знання та ресурси, яких може не вистачати університетам, забезпечуючи, щоб політика інклюзії ґрунтувалася на останніх дослідженнях і найкращих практиках.

(2) Спільний доступ до ресурсів. Співпраця може призвести до спільного використання ресурсів, таких як фінансування допоміжних технологій, навчальних програм для персоналу або послуг з охорони психічного здоров'я для студентів. Такі партнерства допомагають університетам подолати дефіцит ресурсів і забезпечити більш комплексну підтримку студентам з особливими потребами.

(3) Розбудова потенціалу. Зовнішні організації часто пропонують навчання, професійний розвиток і семінари, які можуть допомогти розбудовувати потенціал університетського персоналу для більш ефективного впровадження інклюзивних практик.

(4) Глобальне узгодження. Партнерство з міжнародними організаціями дозволяє університетам узгодити свою політику інклюзії з глобальними стандартами, такими як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD). Це також відкриває можливості для участі в міжнародних мережах, які просувають інклюзивну освіту.

(5) Адвокація та підвищення обізнаності. Місцеві організації, такі як групи захисту прав людей з інвалідністю або мережі підтримки ветеранів, можуть допомогти підвищити обізнаність університетської спільноти про потреби та права студентів з ООП. Такі партнерства також допомагають ЗВО залишатися на зв'язку з ширшими адвокаційними зусиллями в суспільстві.

Ключові сфери співпраці з місцевими та міжнародними організаціями

1) Навчання та професійний розвиток персоналу

Однією з головних переваг співпраці із зовнішніми організаціями є доступ до спеціалізованих навчальних програм, які підвищують спроможність викладачів та персоналу підтримувати студентів з особливими потребами. Такі заходи включають:

- Тренінги з інклюзивної освіти. Міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО або місцеві НУО, можуть проводити семінари з найкращих практик інклюзивного викладання, включаючи універсальний дизайн для навчання (UDL), диференційоване навчання та травмоорієнтовану допомогу.
- Підтримка травми та психічного здоров'я. Організації, що спеціалізуються на травмах, такі як Міжнародна організація з міграції (МОМ) або ветеранські групи, можуть запропонувати тренінги про те, як підтримати студентів, які мають справу з ПТСР, тривогою та іншими проблемами психічного здоров'я, що особливо актуально для ВПО та ветеранів війни.
- Навчання допоміжним технологіям. Партнерство з організаціями, які займаються допоміжними технологіями, такими як Всесвітній інститут інвалідності (WID), може забезпечити технічну підготовку персоналу з використання та впровадження таких інструментів, як зчитувачі з екрану, пристрої зі шрифтом Брайля та програмне забезпечення для перетворення мови в текст.

2) Надання фінансової та технічної підтримки

Зовнішні організації можуть надавати університетам фінансові ресурси або технічну допомогу для покращення доступності їхніх кампусів і вдосконалення служб підтримки. Основні види діяльності в цій сфері включають:

- Гранти та фінансування допоміжних технологій. Міжнародні донори або неурядові організації можуть запропонувати гранти, щоб допомогти університетам придбати допоміжні технології для студентів з інвалідністю, такі як принтери зі шрифтом Брайля, адаптивне програмне забезпечення або засоби пересування.
- Фінансування для покращення інфраструктури. Місцеві органи влади або міжнародні агенції розвитку можуть надавати фінансування на модернізацію інфраструктури, наприклад, на облаштування будівель кампусу для людей на інвалідних візках або забезпечення сумісності цифрових навчальних платформ з допоміжними технологіями.
- Стипендії та фінансова допомога. Міжнародні організації та місцеві НУО також можуть співпрацювати з університетами, пропонуючи стипендії або фінансову допомогу спеціально для студентів з інвалідністю, ВПО або ветеранів, полегшуючи їхній фінансовий тягар і допомагаючи їм завершити навчання.

3) Спільні дослідження та обмін знаннями

Партнерство з місцевими та міжнародними організаціями також відкриває можливості для спільних дослідницьких проєктів, спрямованих на інклюзивну освіту, дослідження інвалідності або проблем, з якими стикаються ВПО та ветерани у вищій освіті. Ключові ініціативи включають

- Дослідження з інклюзивної освіти. Університети можуть співпрацювати з міжнародними академічними мережами або місцевими адвокаційними групами для проведення досліджень ефективних стратегій інклюзивної освіти, відстежуючи результати навчання студентів з ООП та визначаючи найкращі практики.
- Обмін найкращими практиками. Завдяки партнерству з міжнародними організаціями університети можуть брати участь у конференціях, семінарах і платформах для обміну знаннями, де вони обмінюються думками про політику інклюзії, інноваційні методи викладання та використання допоміжних технологій.

- Розроблення політики та адвокаційні дослідження. Місцеві організації, що спеціалізуються на правах людей з інвалідністю або підтримці ветеранів, можуть співпрацювати з університетами для розроблення політики, що сприяє інклюзії, а також виступати за більш широкі законодавчі зміни, які підтримують студентів з ООП.

4) Послуги з підтримки психічного здоров'я та посттравматичного синдрому

Психічне здоров'я є критично важливою сферою, де співпраця із зовнішніми організаціями може надати цінну підтримку, особливо для студентів, які пережили травму, наприклад, ВПО та ветеранів війни. Ключові спільні зусилля включають:

- Консультаційні послуги на кампусі. Партнерство з організаціями з охорони психічного здоров'я, такими як «Лікарі без кордонів» або місцевими травматологічними службами, може допомогти університетам створити консультаційні служби на кампусі, які спеціалізуються на наданні допомоги при травмах, ПТСР та управлінні тривогию.
- Програми підтримки за принципом «рівний-рівному». Місцеві ветеранські асоціації або групи підтримки біженців можуть допомогти університетам запровадити програми наставництва за принципом «рівний-рівному», де студенти зі схожим досвідом можуть спілкуватися і підтримувати один одного. Це сприяє формуванню почуття спільноти та зменшує відчуття ізоляції серед вразливих груп.
- Екстрені заходи з охорони психічного здоров'я. Міжнародні гуманітарні організації або місцеві служби кризового втручання можуть допомогти університетам у розробленні протоколів та заходів з надання невідкладної психіатричної допомоги студентам, які переживають важку травму або емоційний дистрес.

5) Кампанії з адвокації та підвищення обізнаності

Співпраця з місцевими та міжнародними організаціями може підвищити обізнаність про права студентів з особливими потребами та важливість інклюзивності у вищій освіті. Ініціативи з адвокації можуть включати:

- Поінформованість про права людей з інвалідністю. Співпраця з місцевими групами захисту прав людей з інвалідністю для проведення інформаційних кампаній в університетському містечку, інформування студентів і співробітників про права людей з інвалідністю, доступність і важливість пристосування для студентів з інвалідністю.
- Програми інтеграції ВПО та біженців. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), для створення програм, що сприяють інтеграції ВПО та біженців в університетську спільноту, гарантуючи, що вони відчувають себе бажаними та підтримуваними.
- Кампанії на підтримку ветеранів. Співпраця з місцевими ветеранськими організаціями з метою підвищення обізнаності про проблеми, з якими стикаються ветерани при переході до академічного життя, а також сприяння розвитку дружніх до ветеранів послуг на кампусі.

6) Відповідність світовим стандартам і кращим практикам

Співпраця з міжнародними організаціями забезпечує відповідність політики інклюзії університету світовим стандартам, таким як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (CRPD) або Цілі сталого розвитку (SDGs). Ключові сфери відповідності включають:

- Стандарти доступності. Співпраця з організаціями, які спеціалізуються на аудиті доступності, такими як Міжнародний альянс інвалідів (IDA), може допомогти університетам забезпечити відповідність їхньої фізичної та цифрової інфраструктури міжнародним стандартам доступності.
- Узгодження політики з глобальними цілями. Партнерство з такими установами, як ЮНЕСКО, може допомогти університетам узгодити свою політику інклюзії з глобальними рамковими документами, такими як ЦСР, зокрема з Ціллю 4, яка фокусується на забезпеченні інклюзивної та справедливої якісної освіти для всіх.

Рекомендації щодо ефективної співпраці ЗВО з місцевими та міжнародними організаціями

(1) Встановлення формальних партнерських відносин. Університети можуть формалізувати свою співпрацю з місцевими та міжнародними організаціями шляхом укладання угод, таких як Меморандуми про взаєморозуміння (МОВ). Такі офіційні партнерства забезпечують довгострокову співпрацю, гарантують доступ до ресурсів і встановлюють чіткі ролі та обов'язки для обох сторін.

(2) Створення багатосторонніх мереж зацікавлених сторін. Успішна співпраця вимагає створення мереж, які включають широкий спектр зацікавлених сторін, таких як НУО, державні органи, приватні компанії та міжнародні агенції. Університети повинні створювати багатосторонні робочі групи з питань інклюзивної освіти, що дасть змогу здійснювати спільне планування та об'єднувати ресурси.

(3) Забезпечення безперервної комунікації. Регулярна комунікація з партнерськими організаціями має важливе значення для підтримки міцних відносин і забезпечення ефективної реалізації спільних ініціатив. Університети повинні створити канали зв'язку, які дозволять постійно обмінюватися інформацією, оновлювати інформацію про прогрес і ділитися кращими практиками.

(4) Моніторинг та оцінка партнерств. Щоб оцінити ефективність своєї співпраці, університети повинні запровадити процеси моніторингу та оцінювання, які відстежують результати їхніх партнерств з місцевими та міжнародними організаціями. Це включає оцінку впливу спільних програм на успішність студентів, покращення інфраструктури та загальну інклюзивність.

7.3. Успішні практики

Обмін кращими практиками є важливим аспектом розвитку інклюзивної освіти у ЗВО.

Обмін дає змогу університетам вчитися на досвіді один одного, уникати поширених помилок і постійно вдосконалювати свої підходи до інклюзії. Цей спільний процес не лише вдосконалює внутрішні стратегії, а й зміцнює мережу закладів вищої освіти, які прагнуть до інклюзивності.

Назва університету	Львівський національний університет імені Івана Франка
Відповідальний центр / відділ	Центр інклюзивної педагогіки, що входить до складу факультету підготовки викладачів та кафедри спеціальної педагогіки http://centres.lnu.edu.ua/inclusive-education/
Загальний опис	Центр інклюзивної педагогіки створений для поширення принципів інклюзивної освіти в академічному середовищі. Діяльність спрямована на формування інклюзивної компетентності серед студентства та співробітників, а також на координацію зусиль в університеті для створення належних умов для задоволення освітніх потреб осіб з особливими освітніми потребами.
Послуги та підтримка, що пропонуються	<ul style="list-style-type: none"> - Інформаційно-просвітницька робота. Організація та проведення просвітницьких заходів з метою популяризації філософії інклюзивної освіти. - Послуги підтримки. Надання консультацій та підтримки з питань інклюзивної освіти та доступності як студентам, так і викладачам. - Тренінги. Організація тренінгів для учасників освітнього процесу з питань інклюзивної освіти. - Дослідження. Проведення досліджень щодо інклюзивного навчального середовища. - Педагогічні технології. Розроблення та впровадження інклюзивних педагогічних технологій та підходів до навчання.
Обладнання та ресурси	У рамках проекту Erasmus SMART-PL було створено коворкінг-центр зі спеціалізованим програмним та апаратним забезпеченням для підтримки інклюзивної освіти та оптимізації використання ресурсів для покращення освітніх результатів. Було закуплено таке обладнання, як принтер VP EmBraille для друку шрифтом Брайля та дисплей Brailiant BI 40X для підтримки осіб з вадами зору. Це обладнання використовується для перетворення навчальних матеріалів у доступні формати, що дозволяє учням з порушеннями зору повноцінно брати участь у навчальному процесі.
Співпраця та партнерства	Центр тісно співпрацює з факультетами, кафедрами та органами студентського самоврядування з метою сприяння розвитку інклюзивного академічного середовища. Зовнішнє партнерство включає співпрацю з керівниками закладів загальної середньої та спеціальної освіти, органами управління освітою, працівниками інклюзивно-ресурсних центрів, науковими установами та громадськими організаціями, які працюють над питаннями інклюзії в освіті у Львівській області.

Дослідження та інноваційні практики	<ul style="list-style-type: none"> - Центр проводить дослідження щодо створення інклюзивного навчального середовища, зосереджуючись на педагогічних підходах і технологіях, які покращують доступ для студентів з особливими потребами. - Впровадження допоміжних технологій та персоналізованої підтримки призвело до покращення академічних результатів студентів з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями зору. - Центр зробив внесок в інституційну політику, яка сприяє доступності та інклюзії, включивши інклюзивну освіту в основну стратегію університету.
Плани на майбутнє	<p>Центр планує розширити сферу своєї діяльності, співпрацюючи з більшою кількістю місцевих шкіл та органів управління освітою з метою сприяння інклюзії на ранніх етапах навчання та подальшого розвитку використання технологій в інклюзивній педагогіці.</p> <p>Центр також планує розширювати інформаційно-просвітницьку діяльність, збільшуючи кількість допоміжних послуг, а також розвиваючи свої дослідницькі та навчальні програми.</p>

Назва університету	Хмельницький національний університет
Відповідальний центр / відділ	<p>В Університеті діє три спеціалізовані підрозділи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Психологічна служба https://ps-sluzhba.khmnu.edu.ua/ - Лабораторія ерготерапії та інклюзивної освіти https://fte.khmnu.edu.ua/laboratoriya-z-egroterapiyi/ - Лабораторія інклюзивної педагогіки https://psy.khmnu.edu.ua/laboratoriya-inklyuzyvnoyi-pedagogiky/
Загальний опис	<p><i>Психологічна служба</i> відповідає за забезпечення та підвищення ефективності педагогічного процесу, захист психічного здоров'я і соціального благополуччя усіх його учасників.</p> <p>Функціонування <i>Лабораторії ерготерапії та інклюзивної освіти</i> (поряд із підготовкою майбутніх фахівців з фізичної реабілітації) передбачає соціальну підтримку і консультування маломобільних груп осіб викладачами та здобувачами вищої освіти кафедри фізичної терапії, ерготерапії та інших структурних підрозділів Університету.</p> <p>Діяльність <i>Лабораторії інклюзивної педагогіки</i> спрямована створення єдиного інформаційного простору, що забезпечує науково-методичний та психолого-педагогічний супровід студентів, людей з особливими освітніми потребами та педагогічних працівників освітніх установ у сфері корекційної педагогіки та інклюзивної освіти.</p>
Послуги та підтримка, що пропонуються	<p>Вищезазначені спеціалізовані підрозділи Університету надають різні види підтримки та широкий спектр послуг.</p> <p><i>Психологічна служба</i> здійснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - психологічне консультування (надання психолого-педагогічної допомоги студентам, викладачам та співробітникам у вирішенні проблем щодо розвитку,

	<p>виховання, навчання та формування психологічної і соціальної компетентності учасників освітнього процесу);</p> <ul style="list-style-type: none"> - психодіагностика (психологічне вивчення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації, індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні, взаємовідносин у колективі); - психопрофілактика (проведення індивідуальних і групових занять для відповідних цільових груп з метою своєчасного попередження відхилень у розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі); - психореабілітація (надання психолого-педагогічної і соціальної допомоги студентам, що мають соціальні і психологічні проблеми, пережили чи знаходяться у важкій життєвій ситуації, стресі тощо); - психологічна просвіта (формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу); - психологічна корекція (усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, схильності до залежностей та правопорушень, різних форм девіантної поведінки). <p><i>Лабораторія ерготерапії та інклюзивної освіти</i> здійснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - соціальну підтримку і консультування маломобільних груп осіб; - проведення гуртків, освітніх та інших заходів для маломобільних груп осіб. <p><i>Лабораторія інклюзивної педагогіки</i> здійснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - організаційно-методичну та діагностико-аналітичну роботу за пріоритетними напрямками розвитку інклюзивної педагогіки; - популяризацію досягнень психолого-педагогічної науки з питань інклюзивної освіти та їх адаптацію з урахуванням вимог державних та нормативно-інструктивних документів; - розвиток фахової компетентності студентів і педагогічних працівників, які працюють в умовах інклюзії.
Обладнання та ресурси	<p>У рамках Проекту SMART-PL створено навчальну зону – <i>коворкінг-центр “Навчання без обмежень”</i>. Центр обладнано спеціалізованим програмним та апаратним забезпеченням для підтримки інклюзивної освіти та оптимізації використання ресурсів для покращення освітніх результатів. Зокрема, принтер та дисплей Брайля.</p> <p><i>Лабораторія ерготерапії та інклюзивної освіти</i> оснащена таким спеціалізованим обладнанням:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ліжко з електродвигуном; - бруси універсальні для навчання ходьби з перешкодами; - возик інвалідний алюмінієвий без двигуна ZDRAVO G503; - сталевий ролер OSD OSD-CLS 901;

	<ul style="list-style-type: none"> - столик для розробки рук та дрібної моторики пальців ТВ\О (з навантаженням); - стельовий підйомник GH1 з підйомним кронштейном, підвісною рейковою та зарядною системами; - адаптована кухня; - груповий стіл «Метелик» з автоматичним регулюванням висоти; <p>Приміщення Університету пристосовані для пересування маломобільних груп людей та зокрема містять;</p> <ul style="list-style-type: none"> - пандус для інвалідного візка OSD OSD-BLR150; - сходишковий підйомник CLIMBER 1 МК4; - вертикальний підйомник.
--	--

Назва університету	Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Відповідальний центр / відділ	Центр позаосвітньої діяльності
Загальний опис	<p>Центр позаосвітньої діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - координація та участь у проведенні просвітницької, культурної, методичної, соціально-корисної діяльності для здобувачів вищої освіти у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, гендерної просвіти в українському суспільстві, протидії насиллю; - співпраця з іншими закладами вищої освіти, підприємствами установами, громадськими та молодіжними організаціями з питань, що відносяться до напрямів діяльності Центру; - розвиток інклюзивної освітньої та позаосвітньої діяльності в університеті.
Послуги та підтримка, що пропонуються	<p>У 2019 р. в Університеті було прийнято «Положення про організацію інклюзивного навчання у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна», яке передбачає організаційні засади інклюзивного навчання в університеті з метою реалізації права здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами на здобуття якісної вищої освіти з урахуванням потреб та можливостей таких осіб.</p> <p>В університеті працює Центр ветеранського розвитку, який здійснює організацію і провадження заходів щодо профорієнтаційної роботи та індивідуального професійного розвитку військовослужбовців (мобілізованих осіб), звільнених з військової служби, зокрема ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, а також забезпечує надання освітніх послуг у встановлених обсягах, відповідно до сертифікованих освітніх програм в Університеті. У тому числі, діяльність центру пов'язана із формуванням інклюзивної освітньої траєкторії для подальшої реінтеграції ветеранів до повсякденного життя і роботи. Завданнями Центру є: підготовка та організація навчання фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, організація індивідуального освітнього вектора розвитку ветеранів війни та членів їх сімей;</p>

	<p>забезпечення соціально-психологічного супроводу та правової допомоги ветеранам війни та членам їх сімей.</p> <p>Центральна наукова бібліотека Університету проводить інтерактивні лекції, семінари, зустрічі та майстер-класи в контексті інклюзивної освіти.</p> <p>Центр післядипломної освіти Університету проводить короткострокові курси підвищення кваліфікації для педагогічних працівників міста Харкова та Харківського регіону: «Реалізація моделі інклюзивного навчання в закладах освіти різних типів і форм власності». У межах практики відбуваються тренінги та воркшопи з питань розроблення та впровадження індивідуального освітнього графіка для дітей та учнів з особливими освітніми потребами (зі зниженим слухом, зниженим зором; із затримкою психічного розвитку; аутистів; з порушенням мовлення; з порушенням опорно-рухового апарату) та його освітньо-методичного забезпечення, роботи з батьками тощо. Також педагогічні працівники отримують необхідні інформаційно-презентаційні та методичні матеріали для використання у практичній роботі.</p> <p>На базі Соціологічного факультету Університету функціонує ресурсний центр, який надає доступ до спеціалізованих матеріалів, технологій та консультацій, щоб підтримати студентів у навчальному процесі. Ресурсний центр факультету сприяє забезпеченню рівних можливостей для всіх студентів, полегшує їхню адаптацію до навчального процесу та підтримує їхній особистісний і професійний розвиток.</p>
Обладнання та ресурси	<p>У межах реалізації проєкту SMART-PL було придбано інтерактивну дошку, принтер Брайля, ноутбуки та інше супутнє обладнання для реалізації проєкту інклюзивного простору освіти.</p> <p>У новоствореному просторі «UniverGym» наявне обладнання для заняття спортом та спортивною діяльністю, в тому числі в контексті інклюзивної освіти заняття спортом.</p> <p>Партнерство з «Atlas United 2024» допомогло зібрати кошти на придбання обладнання для покращення інклюзивної інфраструктури університету, в тому числі пандусів, звукової апаратури для перекладу, залізних перил та іншого необхідного обладнання.</p> <p>В університеті функціонують два безпечні простори (також планується відкриття ще одного простору), які використовують для освітнього процесу. Простори обладнанні безперебійними джерелами живлення, водонагрівачами, телевізорами та ноутбуками. Частина обладнання закуплена за сприяння «Karazin University Foundation».</p> <p>Для осіб з особливими освітніми потребами в Університеті створені можливості для безперешкодного доступу в усі навчальні корпуси за допомогою пандусів.</p> <p>У Центральній науковій бібліотеці Університету стоїть обладнання (персоналізовані комп'ютери), яке передбачає інклюзивну освіту та доступність до читання електронних книг, роботи з інформацією.</p>
Співпраця та партнерства	<p>Співпраця з партнерами в межах реалізації проєкту SMART-PL, яка, серед іншого, допомогла створити аудиторію для проведення інклюзивної освіти.</p>

	<p>Співпраця ГО «Ла Страда-Україна» та Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики щодо реалізації проєкту «Гендерна рівність очима іноземних студентів» за фінансової підтримки ЮНЕСКО з метою впровадження гендерних підходів до навчання іноземних студентів/-ток в Україні.</p> <p>Співпраця з Міністерством оборони України щодо реалізації проєкту «Центр ветеранського розвитку» та підготовка сертифікованої програми перекваліфікації «Помічник ветерана».</p>
Навчання та розвиток	<p>Сертифікатна освітня програма «Організація роботи фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб».</p> <p>Сертифікатна програма «Інноваційні педагогічні технології навчання» спрямована на вдосконалення професійних навичок викладачів шляхом освоєння сучасних методик викладання.</p> <p>Сертифікатна програма «Професійна, соціальна та екологічна безпека діяльності людини» спрямована на вивчення ризиків і загроз, пов'язаних із професійною діяльністю, соціальним середовищем та екологією.</p>
Дослідження та інноваційні практики	<p>«Аудит безпеки закладу освіти» спрямований на визначення потенційних загроз і вразливостей у навчальному процесі та на території університету, включаючи ризики, пов'язані з пожежною безпекою, тероризмом, стихійними лихами та іншими надзвичайними ситуаціями.</p> <p>«Гендерна освіта очима іноземних студентів», який спрямований на дослідження та аналіз сприйняття гендерних питань у навчальному процесі з боку студентів з інших країн, які навчаються в Україні.</p> <p>Проєкт «Gender Studies and War Challenges in Resilience of Universities in Ukraine: Networking for Excellence in Teaching and Institutional Development». Проєкт акцентує увагу на важливості гендерних досліджень у контексті викликів, що виникають через війну, зокрема на впливі конфлікту на різні гендерні групи.</p> <p>Проєкт «Європейська інклюзивна освіта для цифрового суспільства, соціальних інновацій та глобального громадянства» має на меті впровадження інклюзивних освітніх практик та формування громадянської свідомості серед студентів в умовах швидко змінюваного цифрового суспільства.</p> <p>Проєкт «Trauma-Informed Approaches In Better Care And Mediation» спрямований на впровадження підходів, що враховують вплив травми, у сфері медіації та соціальної допомоги. Цей проєкт є важливим кроком у покращенні якості підтримки, що надається особам, які зазнали травми, а також у формуванні більш чутливого і ефективного підходу до вирішення конфліктів..</p>
Виклики та рішення	<p>Одним із викликів інклюзивної освіти в Університеті є війна, яка триває. В Університеті наявні нові руйнування, усунення яких потребує додаткового фінансування; непрогнозована безпекова ситуація, підвищена небезпека обстрілів; відсутність достатнього фінансування на додаткові об'єкти укриттів та безпечних просторів.</p>
Плани на майбутнє	<p>В Університеті планується створення Центру інклюзивної освіти, головним завданням якого буде координація проєктів, які сприятимуть більшому розвитку інклюзивності в Університеті.</p>

Назва університету	Національний університет «Одеська політехніка»
Відповідальний центр / відділ	В університеті працює навчальний центр інклюзивної освіти «Навчання без обмежень» (https://op.edu.ua/news/16895).
Загальний опис	<p>В Університеті створені умови для осіб з інвалідністю та для людей з особливими потребами (https://op.edu.ua/about/persons-disabilities).</p> <p>В Університеті діє Положення про організацію інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами (https://op.edu.ua/document/2486).</p> <p>В Університеті діє Порядок супроводу (надання допомоги) осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення під час перебування на території (в приміщеннях) Одеської політехніки (https://op.edu.ua/document/2651).</p> <p>Навчальний центр «Навчання без обмежень» спрямований на забезпечення інклюзивної освіти, надаючи можливості для навчання студентам з різними потребами та можливостями.</p>
Послуги та підтримка, що пропонуються	Університет забезпечує можливість здобувати освіту в інклюзивній групі – це академічна група, де поряд із іншими здобувачами освіти навчаються одна або більше осіб з особливими освітніми потребами. З метою організації інклюзивного навчання в Університеті працює група психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує спеціальний навчально-реабілітаційний супровід.
Обладнання та ресурси	<p>На території університету всі шляхи руху до будівель і споруд мають тверде покриття.</p> <p>Ширина пішохідних доріжок або тротуарів із зустрічним рухом є не менше ніж 1,8 метра.</p> <p>Університет забезпечує надання місць для паркування особистого автотранспорту осіб з інвалідністю або транспорту, який перевозить осіб з інвалідністю, поблизу входу до будівель і споруд, не далі ніж за 50 метрів.</p> <p>Університет гарантує особам з інвалідністю можливість дістатися будь-якого місця на території університету, у тому числі, за необхідності, організовується перенесення осіб з інвалідністю по сходах в корпусах, де відсутні ліфти або підйомники.</p> <p>Університетом забезпечується можливість проживання осіб з особливими освітніми потребами разом із особами, що їх супроводжують, (гуртожиток № 3: розташований у безпосередній близькості від навчальних корпусів університету, будівля має окремий вхід, що обладнаний пандусом, який дає доступ до житлових приміщень, минаючи вестибюль зі сходами).</p> <p>На території студмістечка працює санаторій-профілакторій (https://op.edu.ua/about/reference).</p> <p><i>Спеціалізоване обладнання</i></p> <p>Для підтримки інклюзивної освіти Навчальний центр «Навчання без обмежень» оснащений спеціалізованими пристроями, такими як принтер Брайля та дисплей Брайля. Ці технології відіграють ключову роль у забезпеченні доступу до навчання для студентів із порушеннями зору.</p>

8. Висновки

Інклюзія у вищій освіті – це не просто мета політики, а постійне прагнення забезпечити кожному студенту – незалежно від його походження, здібностей чи особистих проблем – доступ до однакових можливостей для академічного успіху, особистісного зростання та соціальної активності. Для студентів з особливими освітніми потребами бар'єри на шляху до освіти можуть бути особливо високими, починаючи від проблем фізичної доступності і закінчуючи психологічними наслідками травми чи переміщення. Тому комплексна стратегія інклюзії вимагає розроблення та впровадження політик, практик і систем підтримки, спрямованих на задоволення цих різноманітних і складних потреб.

Представлені Рекомендації підкреслюють важливість розбудови інституційної спроможності закладів вищої освіти для підтримки інклюзії в таких ключових сферах, як навчання персоналу, інституційна політика, використання допоміжних технологій, надання психологічної, фінансової та технічної підтримки. Зосереджуючи увагу на розвитку потенціалу як викладацького, так і управлінського персоналу, університети можуть гарантувати, що їхні працівники володіють навичками та знаннями, необхідними для задоволення потреб студентів з особливими потребами. Ефективні навчальні програми в поєднанні з гнучкою інституційною політикою створюють основу для чуйного та інклюзивного навчального середовища.

Співпраця з місцевими та міжнародними організаціями становить ще одну складову успішних стратегій інклюзії. Такі партнерства приносять цінні ресурси, досвід і глобальні перспективи, які допомагають навчальним закладам відповідати міжнародним стандартам, водночас вирішуючи місцеві проблеми. Спільні зусилля, чи то через обмін найкращими практиками, забезпечення фінансування допоміжних технологій або надання послуг з охорони психічного здоров'я, значно підвищують здатність закладу вищої освіти надавати комплексну підтримку студентам.

Створюючи середовище, в якому потреби кожного студента розуміють і задовольняють, заклади вищої освіти перетворюються на простір можливостей, інновацій та зростання для всіх. Реалізація цих стратегій принесе користь не лише окремим студентам, але й збагатить усю академічну спільноту, сприяючи створенню більш інклюзивного, динамічного та стійкого суспільства.

Глосарій міжнародних термінів

- ***Inclusive Education / Інклюзивна освіта***
  - *Визначення (оригінал):* An approach where all children, regardless of their abilities or disabilities, learn together in the same age-appropriate classroom.
  - *Визначення (переклад):* Підхід, за якого всі учні, незалежно від їхніх здібностей чи обмежених можливостей, навчаються разом в одному класі, що відповідає їхньому віку.
  - *Джерело:* UNICEF / ЮНІСЕФ (<https://www.unicef.org/education/inclusive-education>)

- ***Equity in Education / Рівність в освіті***
  - *Визначення (оригінал):* Ensuring fair treatment, opportunities, and advancement for all students while striving to identify and eliminate barriers that have prevented the full participation of some groups.
  - *Визначення (переклад):* Забезпечення справедливого ставлення, можливостей і просування для всіх учнів, одночасно прагнучи виявити і усунути бар'єри, які перешкоджають повноцінній участі деяких груп.
  - *Джерело:* UNESCO/ЮНЕСКО (<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254>)

- ***Barriers to Learning / Бар'єри на шляху до навчання***
  - *Визначення (оригінал):* Factors that hinder students' ability to participate fully in education. These can be physical, social, or economic.
  - *Визначення (переклад):* Чинники, які перешкоджають здатності учнів брати повноцінну участь у навчанні. Вони можуть бути фізичними, соціальними або економічними.
  - *Джерело:* UNESCO/ЮНЕСКО (<https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know>)

- ***Differentiated Instruction / Диференційоване навчання***
  - *Визначення (оригінал):* A teaching approach that tailors instruction to meet individual needs. Teachers may differentiate content, process, products, or the learning environment.
  - *Визначення (переклад):* Забезпечення справедливого ставлення, можливостей і просування для всіх учнів, одночасно прагнучи виявити і усунути бар'єри, які перешкоджають повноцінній участі деяких груп.
  - *Джерело:* Stanford University / Стенфордський університет (<https://teachingcommons.stanford.edu/teaching-guides/inclusive-teaching-guide/getting-started-inclusive-teaching/overview-inclusive>)

- ***Universal Design for Learning (UDL)/ Універсальний дизайн для навчання (УДН)***
  - *Визначення (оригінал):* Universal Design for Learning is a framework to improve and optimize teaching and learning for all people based on scientific insights into how humans learn. The goal of UDL is learner agency that is purposeful & reflective, resourceful & authentic, strategic & action-oriented.
  - *Визначення (переклад):* Універсальний дизайн для навчання - це основа для покращення та оптимізації викладання та навчання для всіх людей, заснована на науковому розумінні того, як відбувається навчання людини. Метою УДН є активність учнів, яка є цілеспрямованою та рефлексивною, винахідливою та автентичною, стратегічною та орієнтованою на дії.
  - *Джерело:* The UDL Guidelines / Керівні принципи створення UDL (<https://udlguidelines.cast.org/>)

- ***Special Educational Needs (SEN) / Особливі освітні потреби***
  - *Визначення (оригінал):* Refers to children who have learning difficulties or disabilities that make it harder for them to learn than most children of the same age.
  - *Визначення (переклад):* Посилається на учнів, які мають труднощі в навчанні або інвалідність, що ускладнюють їхнє навчання порівняно з більшістю однолітків.
  - *Джерело:* UNESCO/ЮНЕСКО (<https://www.unesco.org/en/inclusion-education>)

- ***Assistive Technology / Допоміжні технології***
  - *Визначення (оригінал):* Devices or software used to support the learning of students with disabilities. These can include screen readers, speech-to-text software, and adaptive keyboards.
  - *Визначення (переклад):* Пристрої або програмне забезпечення, що використовуються для підтримки навчання учнів з обмеженими можливостями. Вони можуть включати зчитувачі з екрану, програмне забезпечення для перетворення мови в текст і адаптивні клавіатури.
  - *Джерело:* World Health Organization / Всесвітня організація охорони здоров'я (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/assistive-technology>)

- ***Individualized Education Program (IEP)/ Допоміжні технології***
  - *Визначення (оригінал):* A customized educational plan designed to meet the unique needs of a student with disabilities. It outlines specific goals and the services the student will receive.
  - *Визначення (переклад):* Пристрої або програмне забезпечення, що використовуються для підтримки навчання учнів з обмеженими можливостями. Вони можуть включати зчитувачі з екрану, програмне забезпечення для перетворення мови в текст і адаптивні клавіатури.
  - *Джерело:* World Health Organization / Всесвітня організація охорони здоров'я (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/assistive-technology>)

Групи людей в інклюзивній освіті:

- ***Children with Disabilities/ Діти з інвалідністю***
  - *Визначення (оригінал):* Children who have physical, sensory, intellectual, or mental health impairments that may require special educational accommodations.
  - *Визначення (переклад):* Діти, які мають фізичні, сенсорні, інтелектуальні або психічні порушення, які можуть потребувати спеціального освітнього пристосування.
  - *Джерело:* UNICEF / ЮНІСЕФ (<https://www.unicef.org/disabilities>)

- ***Speakers of Minority Languages / Представники мов національних меншин***
  - *Визначення (оригінал):* Children who speak a language at home that is different from the language of instruction at school.
  - *Визначення (переклад):* Діти, які розмовляють вдома мовою, що відрізняється від мови навчання в школі.
  - *Джерело:* UNICEF / ЮНІСЕФ (<https://www.unicef.org/education/inclusive-education>)

- ***Children from Low-Income Families / Діти з малозабезпечених сімей***
  - *Визначення (оригінал):* Children who come from economically disadvantaged backgrounds, which can limit their access to educational resources and opportunities.
  - *Визначення (переклад):* Діти, які походять з економічно неблагополучних сімей, що може обмежувати їхній доступ до освітніх ресурсів та можливостей.
  - *Джерело:* UNESCO/ЮНЕСКО (<https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know>)

- ***Migrant and Refugee Children / Діти мігрантів та біженців***
  - *Визначення (оригінал):* Children who have specific learning disabilities such as dyslexia, dyscalculia, or ADHD, which affect their ability to learn in a traditional classroom setting.
  - *Визначення (переклад):* Діти, які були переміщені з рідних країн через конфлікт, переслідування або економічні труднощі, і які можуть зіткнутися з проблемами у доступі до освіти.
  - *Джерело:* UNESCO/ЮНЕСКО (<https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know>)

- ***Children with Learning Disabilities / Діти з обмеженими можливостями до навчання***
  - *Визначення (оригінал):* A customized educational plan designed to meet the unique needs of a student with disabilities. It outlines specific goals and the services the student will receive.
  - *Визначення (переклад):* Діти, які мають специфічні порушення у навчанні, такі як дислексія, калькуляція або СДУГ, що впливають на їхню здатність навчатися в традиційному класі.
  - *Джерело:* National Center for Learning Disabilities / Національний центр з проблем навчання (<https://nclد.org/>)

Посилання та ресурси

1. Закон України про освіту (2017). Ухвалений Верховною Радою 5 вересня 2017 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. United Nations. (2006). Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
3. United Nations. (n.d.). Sustainable Development Goals (SDGs). Retrieved from <https://sdgs.un.org/goals/goal4>
4. UNESCO. (2017). Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254>
5. European Commission. (2017). European Pillar of Social Rights. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en
6. European Commission. (2018). Council Recommendation on Common Values, Inclusive Education, and the European Dimension of Teaching. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0023>
7. European Commission. (n.d.). Erasmus+ Programme. Retrieved from https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en
8. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (n.d.). Retrieved from <https://www.european-agency.org/>
9. UkraineWorld. (2019). Освіта для кожного: Як Україна запроваджує інклюзію в ЗВО. Отримано з <https://ukraineworld.org/ua/articles/ukraine-explained/steady-track-inclusive-education-what-has-ukraine-done-so-far>
10. Udych, Z., Shulha, I., Chepurna, L., Rudenko, L., & Dzhus, O. (2023). Inclusive Education in Ukraine: Challenges, Conditions, and Implementation Strategies. Отримано з http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/32205/1/Yduch_et_al_Inclus_Educat.pdf
11. Ukrinform. (2017). Ukrainian Parliament passes law on inclusive education. Отримано з <https://www.ukrinform.net/rubric-society/2233338-ukrainian-parliament-passes-law-on-inclusive-education.html>
12. Inclusive Education in Ukraine: Together Step by Step. (n.d.). Отримано з https://www.irf.ua/en/inklyuzivna_osvita_v_ukraini_razom_krok_za_krokom/
13. Stanford University. (n.d.). Overview of inclusive teaching practices. Retrieved from <https://teachingcommons.stanford.edu/teaching-guides/inclusive-teaching-guide/getting-started-inclusive-teaching/overview-inclusive>.
14. • UNICEF. (n.d.). Inclusive education. Retrieved from <https://www.unicef.org/education/inclusive-education>.
15. • UNESCO. (n.d.). Inclusion in education: what you need to know. Retrieved from <https://www.unesco.org/en/inclusion-education/need-know#:~:text=An%20inclusive%20approach%20to%20education,interests%2C%20abilities%20and%20learning%20needs>.
16. • <https://www.unesco.org/sdg4education2030/en/knowledge-hub/making-higher-education-more-inclusive>
17. <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education>
18. <https://www.unesco.org/en/articles/renewed-vision-higher-education-needs-focus-quality-and-inclusion>
19. <https://www.unesco.org/en/articles/equity-inclusion-and-transformation-higher-education>